

Kan kontakt endre holdninger?

En undersøkelse av Gordon Allports kontakthypotese, komplisert operasjonalisering og alternative teorier.

Stian Frydenlund

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2016

Kan kontakt endre holdninger?

*En undersøkelse av Gordon Allports
kontakthypotese, komplisert operasjonisering
og alternative teorier.*

Stian Frydenlund

Masteroppgave i Sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Universitetet i Oslo

Høst 2016

© Stian Frydenlund

2016

Kan kontakt endre holdninger? En undersøkelse av Gordon Allports kontakthypotese, komplisert operasjonalisering og alternative teorier.

Stian Frydenlund

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg prøvd å svare på problemstillingen; Kan kontakt forklare forskjeller i nordmenns holdninger til innvandring, og bør kontakthypotesen som forklaring foretrekkes fremfor teoriene relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien? For å svare på denne problemstillingen er operasjonalisering ett sentralt tema. Spesielt knyttet til kontakthypotesen, der jeg har valgt å bruke to ulike variabler som mål på kontakt. Grunnen til det er at jeg både ønsker en kontaktvariabel som måler kontakt lik den som beskrives i Gordon W. Allport (1979) opprinnelige teori, og en mer generell form som ligner kontakten som undersøkes i noen norske studier.

Allports (1979) fremhever jobbkontakt, fremfor kontaktformen tilfeldig kontakt, bostedskontakt og bekjentskap, når det gjelder egenskaper til å endre fordommer og å fungere til studier av temaet. Hovedgrunnen til det er at denne kontaktformen i stor grad oppfyller vilkårene; Lik status i kontakten, å jobbe sammen mot et felles mål, og at kontakten er støttet av en autoritet. I tillegg er jobbkontakt fremhevet av Allport fordi det er kontaktformen med minst sannsynlighet for selvseleksjon. Selvseleksjon betyr faren for at det ikke er kontakten som påvirker holdninger, men at holdninger også kan påvirke kontakten. Det er for eksempel sannsynlig at en person som er negativ til innvandrere i liten grad velger venner med innvandrerbakgrunn.

I norske studier har blant annet vennskap (Tezanos- Pinto m. fl. 2010) og nabokontakt (Rafiqi & Thomsen 2014) blitt benyttet som kontaktformer. Ett poeng i oppgaven er å se hvilke betydning kontaktform har for resultatet.

For å svare på oppgavens problemstilling benyttes multivariat regresjon med en holdningsindeks som avhengig variabel. De primære uavhengige variablene for kontakt, generell kontakt og jobbkontakt, danner hvert sitt analysekapittel.

I analysen ser vi at variabelen for jobbkontakt ikke er signifikant, mens variabelen for generell kontakt er signifikant. Dette støtter et syn om at kontaktform har betydning. Selvseleksjon kan være en av grunnene til at generell kontakt er signifikant, men det kan også være elementer ved det norske samfunnet som gjør at slik kontakt endrer holdninger i større grad enn jobbkontakt.

De alternative teoriene kultur- og ideologiteorien og teorien om relativ deprivasjon blir også støttet av signifikante variabler i analysen. Kultur- og ideologiteorien går ut på at holdninger påvirkes av kompetanse, kognitive evner, verdier og ideologisk orientering som samles opp gjennom livet, blant annet gjennom utdanning. Relativ deprivasjon handler om at grupper i samfunnet som føler seg truet av innvandrere i konkurranse om arbeid, sosial posisjon eller sosiale ytelser i større grad har negative holdninger ovenfor innvandrere. Selv om utdanning kan knyttes til begge teoriene, er den i oppgaven spesielt knyttet til kultur- og ideologiteorien. For å måle relativ deprivasjon benyttes variabelen å jobbe i statlig eid virksomhet som et mål på jobbtrygghet og husholdningsinntekt over 500.000 som et mål på økonomisk trygghet. Både utdanning og husholdningsinntekt over 500.000 har signifikante resultater i oppgaven. Imidlertid viser t- test for å undersøke om to koeffisienter er ulike hverandre, at assosiasjonen mellom utdanning og holdninger er sterkere enn assosiasjonen mellom husholdningsinntekt og holdninger. Likevel er det vanskelig å skille teoriene kultur- og ideologiteorien og relativ deprivasjon fra hverandre i en konklusjon i oppgaven, fordi det kan drøftes om jobb i statlig eid virksomhet er ett godt nok mål på jobbtrygghet.

Opgavens konklusjon er at jeg ikke kan foretrekke eller velge bort noen av de tre teoriene fremfor de andre. Både kontakthypotesen i en noe løsere form enn den opprinnelige teorien, relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien kan bidra til å forklare forskjeller i holdninger til innvandrere. Likevel må det legges til at jeg ikke har klart å utelukke selvseleksjonsproblemet, slik at assosiasjonen mellom generell kontakt og holdninger som observeres i oppgaven kan overvurderes på grunn av selvseleksjon.

Forord

Denne oppgaven kroner fem år som sosiologi student. Nå er det på sin plass å takke de som takkes bør for hjelp, veiledning, støtte og oppmuntringen på veien frem til ferdig masteroppgave.

Først og fremst vil jeg takke mine to veiledere. Gunn Birkelund har vært en svært god hovedveileder, og Anniken Hagelund en like dyktig biveileder. Ved å dele tiden 50/50 mellom dere har jeg fått utfyllende og svært kompetent veiledning på alle deler av oppgaven. Våre veiledningstimer har ofte fungert som en positiv energipåfylling i en krevende prosess. I tillegg har interessante samtaler rundt temaet opprettholdt interessen for oppgaven gjennom hele perioden.

Jeg vil også takke forelesere og medstudenter i faget SOS 4800 «Globalisation, migration and religion», som bidro sterkt til at jeg fant tema for oppgaven. Andre medstudenter har også vært til stor hjelp gjennom prosessen, blant annet ved å vise at det finnes flere med de samme bekymringene som meg selv. En stor takk bør også gå til seminargruppen for kvantitativ metode og seminarleder Marianne Nordli Hansen for gode konstruktive tilbakemeldinger.

Til slutt vil jeg rette en stor takk til venner og familie som har hvert tolmodige med meg og gode samtalepartnere i tunge stunder. Prosessen frem til ferdig oppgave har vært utfordrende, men også svært lærerik og givende.

De data som er benyttet her er hentet fra "Reise- og ferieundersøkelsen, 2013, 3. kvartal" og "Reise- og ferieundersøkelsen, 2014, 3. Kvartal". Data er innsamlet av Statistisk sentralbyrå. Data er tilrettelagt og stilt til disposisjon i anonymisert form av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD). Verken Statistisk sentralbyrå eller NSD er ansvarlig for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	1
2 Teori	6
2.1 Kontakt og holdninger til innvandrere og innvandring	6
2.1.1 Kontakthypotesen ved Gordon W. Allport.....	6
2.1.2 Nyere studier fra Norge og Skandinavia	12
2.2 Sammenhengen mellom utdanning og holdninger til innvandrere	18
2.2.1 Mekanismeforklaringer på sammenhengen mellom utdanning og holdninger til innvandring.....	19
2.2.2 Relativ deprivasjon.....	19
2.2.3 Kultur og ideologi	23
2.2.4 Studier av sammenhengen mellom utdanning og holdninger til innvandring, relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien	25
2.3 Oppsummering av teorikapitlet	29
2.4 Forventninger og hypoteser.....	30
3 Data og metode.....	35
3.1 Data	35
3.2 Avhengig variabel: holdninger til innvandrere	35
3.2.1 Chronbach alpha.....	37
3.2.2 Holdningsscore.....	37
3.3 Analyseteknikk.....	38
3.4 Uavhengige variable	39
3.4.1 Kontakt	39
3.4.2 Andre primære uavhengige variabler og kontroll variabler	41
3.5 Hva gjøres med missing	45
4 Analyse, generell kontakt.....	46
5 Analyse, jobbkontakt.....	56
6 Oppsummerende diskusjoner	63
6.1 Kontakthypotesen og nordmenns holdninger til innvandring.	63
6.2 Relativ deprivasjon eller kultur- og ideologiteorien.....	65
6.3 Kontakt eller alternative forklaringer?	67
7 Avslutning	69

Litteraturliste	73
Vedlegg 1: Bivariate modeller	78
Vedlegg 2: Modell 2 med og uten sysselsatte	79
Vedlegg 3: Er de signifikante variablene signifikant ulike hverandre.	80
Vedlegg 3: Samspillmodeller	82

Figur- og tabelloversikt

Figur 1 Helleviks fire segmenter for kulturell orientering	24
Tabell 1 Cronbach alpha avhengig variabel	37
Tabell 2 Fordeling i andel og antall generell kontakt.....	39
Tabell 3 Fordeling i andel og antall jobbkontakt	40
Tabell 4 fordeling i andel og antall øvrige primære uavhengige variabler	41
Tabell 5 Fordeling i andel og antall kontrollvariabler.....	43
Tabell 6 Analyse 1 (modell 1, 2 og 3 kapittel 4).....	48
Tabell 7 Analyse 2 (modell 4, 5 og 6 kapittel 5).....	58

1 Innledning

I all forskning er operasjonalisering sentralt. Hvordan måle noe, hva måles, og måles det som skal måles. Det som skal måles er ofte en sammenheng, men hvilken vei går sammenhengen. Ved noen variabler er dette enkelt. Vi har for eksempel klart definerte mål for biologisk kjønn, og den vil i studier være uavhengig variabel. Det er få variabler som påvirker en persons biologiske kjønn, men det kan likevel påvirke mye.

I forskningen om innvandring og relasjoner mellom minoriteter og majoritet har mange vært opptatt av hvordan kontakt mellom grupper påvirker holdninger. Men kontakt er ikke et enkelt fenomen å operasjonalisere. Kontakt kan være mye. Har jeg hatt kontakt med noen hvis jeg hilser på dem? Har jeg kontakt med de jeg møter på t-banen eller butikken? Kontakt er også en variabel som både kan påvirke og påvirkes av andre variabler. Det vil si at kontakt både kan være uavhengig og avhengig variabel. I tillegg er det et problem at avhengig variabel, for eksempel holdninger, påvirker kontakt når det brukes som uavhengig variabel. Dette kalles selvseleksjonsproblemet.

I denne oppgaven er kontakt en av flere uavhengige variabler, og holdninger til innvandrere avhengig variabel.

Gordon W. Allports (1979) teori om kontakthypotese er en teori hvor problemene over, knyttet til operasjonalisering og selvseleksjon er svært aktuelle. Teorien går i grove trekk ut på at kontakt med en person fra en annen gruppe enn sin egen, kan endre fordommer ovenfor gruppen personen tilhører. Av Robert D. Putnam (2007: 138-139) dras teorien videre til å foreslå at de negative elementene ved innvandring kun er ett øyeblikksbilde. Dette begrunnes ved at en naturlig tilvenningsprosess fører til mer kontakt (Danielsen & Jacobsen 2009: 6)

Et sentralt element innenfor denne teorien er som allerede nevnt selvseleksjonsproblemet. Det vil si faren for at det ikke er kontakten som endrer fordommene, men fordommene som endrer kontakten. Kan også forklares som muligheten for at de med negative fordommer ovenfor en gruppe har mindre kontakt, enn de som ikke har slike fordommer.

I tillegg er variabelen kontakt, som allerede nevnt, vanskelig å operasjonalisere. Allport (1979) skiller mellom fire former for kontakt som kan hjelpe i operasjonaliseringen; tilfeldig kontakt, bekjentskap, nabokontakt og jobbkontakt. Kontaktformene er ulike fra hverandre i

hvordan kontakten oppstår, i hvor stor grad man kommuniserer, hva kontakten består av og i hvor stor grad man kan velge bort kontakten, det vil si faren for selvseleksjon.

Tilfeldig kontakt, bekjentskap og nabokontakt er mindre egnet til å endre fordommer enn kontaktformen jobbkontakt. En av hovedgrunnene til det, er vilkårene for kontakt; *lik status, å jobbe sammen mot et felles mål, og at kontakten er støttet av en autoritet* (Pettigrew 1998).

En annen grunn til at Allport fokuserer spesielt på jobbkontakt, er at den er bedre egnet i analyse av kontakt. Jobbkontakt er ifølge Allport er kontaktformen med minst selvseleksjon, noe som er sentralt i studier av teorien. Selv om en kontaktform med mye selvseleksjon også kan være god til å endre fordommer. Jeg har i oppgaven brukt de ulike kontaktformene og vilkårene til operasjonaliseringen av kontakt.

Allport gjorde teorien aktuell i 1954 med boken «The nature of prejudice», referanser i oppgaven til denne boken er fra en nyere utgave fra 1979. Boken er en klassiker som fordyper seg i hva fordommer er og hva som skaper de. Selv om Allport i hovedsak bruker begrepet fordommer, vil jeg i denne oppgaven i hovedsak bruke begrepet holdninger. Skille mellom disse begrepene er komplisert. Dette gjelder spesielt i Allports teori, men også hvordan begrepene brukes i andre studier. Holdninger er valgt som det gjeldene begrepet i oppgaven, fordi dette er i tråd med de fleste av de norske studiene som drøftes i oppgaven. I delen om Allports teori vil begrepet fordommer bli benyttet som gjeldene begrep, for å ikke avvike fra Allports teori.

Kontakthypotesen er et av flere sentrale elementer i boken. I etterkant av boken er det blitt gjennomført flere studier av kontakthypotesen, likevel blir Allport lite referert til i flere av disse studiene. Dette kjennetegner spesielt noen av de norske studiene. Derfor kan vi også stille spørsmål ved hvordan disse studiene forholder seg til operasjonalisering og selvseleksjon.

At holdninger er brukt som begrep i oppgaven fremfor fordommer, er også ideelt når jeg i oppgaven ønsker å se kontakthypotesen opp mot de alternative teoriene relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien.

Teorien om relativ deprivasjon ble støttet av Knudsen og Hernes i deres rapport om innvandring fra 1990, og går ut på at grupper i samfunnet som føler seg truet av innvandrere i konkurranse om arbeid, sosial posisjon eller sosiale ytelser i større grad har negative

holdninger ovenfor innvandrere. I Knudsen og Hernes (1990) sin rapport brukes utdanning som variabel for å undersøke relativ deprivasjon, men relativ deprivasjon er ikke den eneste teorien innenfor dette temaet hvor utdanning er et viktig element. Det gjelder også kultur- og ideologiteorien. Kultur- og ideologiteorien går ut på at holdninger påvirkes av kompetanse, kognitive evner, verdier og ideologisk orientering som samles opp gjennom livet, blant annet gjennom utdanning.

Oppgaven vil ha fokus på Allports teori og kontakt, men den omhandler også teoriene relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien.

Hoved problemstilling:

Kan kontakt forklare forskjeller i nordmenns holdninger til innvandring, og bør kontakthypotesen som forklaring foretrekkes fremfor teoriene relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien?

Forskningsspørsmålet er todelt, og kan deles opp på følgende måte:

1. Kan kontakthypotesen forklare forskjeller i nordmenns holdninger til innvandring?
2. Er det hensiktsmessig å forklare holdninger til innvandring med kontakthypotesen sammenlignet med teorien om relativ deprivasjon eller kultur- og ideologiteorien?

Oppgaven skal ikke prøve å bevise eller motbevise kontakthypotesen, men undersøke om kontakthypotesen gir et forklaringsbidrag som gjør teorien relevant i det norske samfunnet. I tillegg ønsker jeg å fokusere på hvilken betydning operasjonalisering har knyttet til disse spørsmålene. Dette gjøres ved å undersøke om det er en assosiasjon mellom to ulike former for kontakt, generell kontakt og jobbkontakt, og holdninger til innvandring. Generell kontakt tar utgangspunkt i nabokontakt, tilfeldig kontakt, kontakt gjennom venner og bekjente, kontakt gjennom familie, og jobbkontakt. Den spesifikke variabelen for jobbkontakt tar utgangspunkt i Allports teori.

I oppgaven settes de eventuelle sammenhengene mellom de to kontaktformene og holdninger, opp mot assosiasjonen mellom holdninger og utdanning, og variablene husholdningsinntekt og jobb i statlig eid virksomhet. Dette gjøres for å undersøke teoriene relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien.

Det er to hovedgrunner til at jeg har valgt å skrive om dette tema. Den første av grunnene er at oppgaven skal prøve å dekke et område innenfor litteraturen som i liten grad er dekket av andre norske studier. Flere norske studier skriver om holdninger, og hvordan disse påvirkes av ulike faktorer. Mange av de samme faktorene undersøkes i denne oppgaven. Likevel skiller denne oppgaven seg ut, ved å behandle Allports teori mer direkte enn tidligere studier. Den andre grunnen, og hovedgrunnen til at idéen til oppgaven kom i førsteomgang er en personlig nysgjerrighet for kontakthypotesen. En teori som i utgangspunktet er enkel i en tolkning basert på en grov definisjon, men samtidig en kompleks teori der mange faktorer spiller inn.

De fleste norske studiene på emnet som har benyttet kvantitative metoder, har i liten grad gått inn i detaljene i Allports teori. Eksempler på dette er fokus på vennskap (Tezanos- Pinto, Brown og Bratt 2010) og naboskap (Rafiqi & Thomsen 2014) som kontaktformer. Ett viktig unntak finnes likevel fra de andre norske studiene. Ved å undersøke kontakthypotesen ved bruk av felteksperiment utført i det norske militæret fikk Kotsadam og Finseraas (2015) undersøkt Allports kontakthypotese, på en måte som ligner svært mye på hvordan Allport selv kom frem til teorien. Kotsadam og Finseraas sin studie, kommes det tilbake til i oppgavens teoridel.

Denne oppgaven vil undersøke kontakthypotesen ved å ta for seg kontaktformer som er mer hverdagslige enn den man kan kontrollere for i et felteksperiment i militæret. Oppgaven vil ikke være noen fullkommen test av Allports teori, men jeg skal teste om kontakt som ligger så tett opp til Allports vilkår som mulig er forbundet med holdninger i det norske samfunnet.

Allports teori og andre teorier som omhandler holdninger til innvandrere og innvandring er faglig relevante fordi de omfatter hvordan samfunnet og livene våre påvirker handlinger, verdier og holdninger. På denne måten er oppgaven ikke bare relevant innenfor sosiologien, men også innenfor sosialpsykologien. Selv om man i sosialpsykologien ville gått inn i andre detaljer enn de som fordypes i denne oppgaven.

I tillegg har oppgavens tema en tydelig relevans for samfunnet. Knudsen og Hernes betegner i 1990 innvandring som noe som for alvor kom inn i dagsorden på 80- tallet. Siden den gang har temaet på ingen måte forsvunnet fra dagsorden, heller ikke spørsmålet knyttet til holdninger til innvandring. En av hovedgrunnen til dette er en kraftig vekst i antallet innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn (Statistisk sentralbyrå 2016). På 80- tallet beveget dette antallet seg fra rett over 100.000 til i underkant av 200.000. I 2014 vokste

antallet innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn til 800.000. SSB sine tall for 2016 viser at det bor 848.000 innvandrere eller norskfødte med innvandrerbakgrunn i Norge. Det vil si en andel på 16,3 av hele befolkningen. Statistisk sentralbyrå har siden 1999 publisert egne rapporter som omhandler temaet befolkningens holdninger til innvandring og innvandrere (Statistisk sentralbyrå 2015).

For å svare på forskningsspørsmålet og delspørsmålene er det benyttet data fra Statistisk sentralbyrå (SSB) sin reise- og ferieundersøkelse. Variablene som blir benyttet her er variabler om kontakt med innvandrere, holdninger til innvandrere, og andre variabler som kjønn, utdanning og inntekt. Holdningsvariablene er satt sammen til en indeks ut i fra seks ulike variabler for å gi et best mulig mål på holdninger til innvandrere. Med indeksen som avhengig variabel benyttes lineær regresjonsmodell som analysemetode.

Oppgaven starter med en teoridel der sentrale punkter ved Allports teori, diskusjoner rundt teorien, norske studier av kontakt, utdanning og holdninger, relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien vil bli gjennomgått. Teoridelen fører frem til forventninger og hypoteser som ligger til grunn for analysen i oppgaven. I kapittel tre presenteres data og metode samt uavhengige variabler og kontrollvariabler. Kapittel 4 er det første av to analysekapittel der fokuset vil være på generell kontakt. Det andre analysekapitlet, kapittel 5, fokuserer på kontaktformen jobbkontakt. De andre primære uavhengige variablene utdanning, husholdningsinntekt og å jobbe i statlig eid virksomhet er del av begge analysekapitlene. Teorikapitlet og de to analysekapitlene drøftes i kapittel 6, som er et kapittel for viktige oppsummerende diskusjoner knyttet til oppgavens forskningsspørsmål. Oppgaven avsluttes med et kapittel der trådende samles og jeg drøfter oppgaven i sin helhet.

2 Teori

Teoridelen i oppgaven består av to hoveddeler. Først en del som omhandler sammenhengen mellom kontakt og holdninger til innvandring og innvandrere. Den andre hoveddelen handler om sammenhengen mellom utdanning og holdninger til innvandrere og innvandring. I denne delen vil både detaljerte forklaringer på denne sammenhengen, teorien om relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien bli gjort rede for. I begge de to delene går jeg først gjennom viktig teori, før det er redegjort for nyere forskning på hver av temaene. Ut i fra disse to delene har teoriene kontakthypotesen, relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien blitt gjort rede for og drøftet. Etter de to hoveddelene har jeg oppsumert de viktigste punktene i teorigapitlet. Til slutt har jeg brukt teorien og den tidlige forskningen for å lage oppgavens hoved forventninger og testbare hypoteser knyttet til disse.

2.1 Kontakt og holdninger til innvandrere og innvandring

I delen om assosiasjonen mellom kontakt og holdninger er kontakthypotesen den relevante teorien. I starten av denne delen har jeg gjort rede for kontakthypotesen slik den ble utviklet av Gordon W. Allport (1954; 1979). Videre drøfter jeg en diskusjon rundt tolkningen av vilkårene knyttet til Allports teori. Til slutt er nyere studier fra Skandinavia blitt gjort rede for og drøftet opp mot Allports teori og diskusjonen om vilkårene.

2.1.1 Kontakthypotesen ved Gordon W. Allport

Assosiasjonen mellom kontakt med innvandrere og holdninger til innvandrere er en teori som har vært studert så langt tilbake som i 1954. Temaet har blitt betydelig studert gjennom mange internasjonale studier. I Norge har kun noen få studier behandlet temaet. Den mest kjente internasjonale boken som omhandler temaet er Gordon W. Allports bok, «the nature of prejudice» fra 1954.

Hovedfokuset i boken er å beskrive fordommer. Det er ifølge Allport ikke det samme som holdninger, men holdninger er en viktig del av fordommene.

Ethnic prejudice is an antipathy based upon a faulty and an flexible generalization. It may be felt or expressed. It may be directed toward a group as a whole , or toward an individual because he is a member of that group (Allport 1979:9).

Fordommer består ifølge Allport av to elementer a + b. Først må en ha en (a) holdning i favør eller disfavør av en person eller gruppe. Så må en i tillegg ha (b) generaliserte oppfatninger som holdningene kan relateres til (Allport 1979: 13). Generaliserte oppfatninger kan beskrives som egenskaper man tilegner en gruppe eller personer som del av en gruppe, uten at man i utgangspunktet har noe grunnlag for å tilegne personen eller gruppen denne egenskapen.

Denne definisjonen gir uttrykk for noen viktige distinksjoner. Etniske fordommer er basert på feilaktige eller lite fleksible generaliseringer. Ifølge Allport vil man kunne si at generaliserte oppfatning i større grad enn holdninger er basert på et inntrykk som er feilaktig i sin helhet eller gir ett delvis feilaktig bilde av virkeligheten. Holdninger er derimot i større grad basert på personers opplevelse av faktiske situasjoner. Holdningene kan dermed virke mer legitime.

Eksempler Allport selv bruker på fordommer er kommentarer som «Negroes are smelly» og «Japanese-American are sly and tricky». Eksempler på kommentarer som av Allport defineres som holdninger er «I can't abide negroes» og «I don't want Japanese- American in my town». Holdninger kan ut i fra dette beskrives som knyttet til om man liker eller misliker noe, eller om man er negativ eller positiv til noen.

Det er også viktig å knytte dette opp mot en annen viktig del av definisjonen av fordommer. I eksemplene over nevnes gruppene «negroes» og «Japanese-American» spesielt. Fordommer, og dermed holdningene og de generaliserte oppfatningene som er en del av fordommene, er rettet mot grupper eller individer som en konsekvens av medlemskap i en gruppe.

Kontakthypotesen går ut på at disse fordommene kan endres gjennom kontakt. Hovedpunktet er at man gjennom kommunikasjon endrer oppfatninger og mulig etter hvert også holdninger. Dette skjer gjennom at man i stedet for å generalisere på bakgrunn av feilaktig informasjon eller informasjon som gjelder noen og ikke alle, blir kjent med individer som motbeviser de oppfatningene og holdningene en hadde i forkant av kontakten.

Skillet mellom holdninger og fordommer kan være flytende og vanskelig å dele tydelig. Det sentrale elementet i dette for Allport er at man kan endre en fordom, fordi man får motbevist en generalisert oppfatning, mens det er vanskeligere å endre en holdning. Dette er også en av

grunnene til at Allport deler inn i fire ulike former for kontakt. Ikke alle formene for kontakt er egnet til å endre fordommer, og Allport fremhever jobbkontakt spesielt når det gjelder å ha potensiale til å endre holdninger som er det vanskeligste å endre.

Fire former for kontakt

Hovedskillet mellom ulike former for kontakt er rollen kommunikasjon har i samhandlingen. *Tilfeldig kontakt* (Allport 1979:263-264) inneholder i liten grad kommunikasjon, og beskrives som tilfeldige møter i butikken, på bussen eller når man henter noe på postkontoret. Denne formen for kontakt beskrives av Allport som lite egnet til å endre fordommer. Man kan i stedet se for seg at fordommer kan forsterkes av tilfeldig kontakt. Kontakten vil ofte være kortvarig, og dermed vil man i stedet for å få informasjon som motbeviser eventuelle fordommer, finne små tegn som tolkes som bevis for de fordommene en har.

People in Southern states and in certain Northern cities may think they know the negroes, People in New York City may think they know the Jews- because they meet so many of them. But their contacts are likely to be wholly superficial. Where segregation is the custom contact is casual, or else firmly frozen into superordinate-subordinate relationship» (Allport 1979 :263).

Som sitatet over viser, knytte tilfeldig kontakt opp mot fordommer som forsterkes gjennom overflattisk kontakt i områder som er preget av segregering. På grunn av tilfeldig kontakt, føler man at man kjenner de man har fordommer ovenfor, men på grunn av at kontakten i stor grad er overfladisk vil kontakten kun forsterke fordommene.

I tidsperioden som ligger til grunn for boken til Allport, ble det gjort flere endringer knyttet til hvordan myndigheter og andre viktige aktører i lokalsamfunnet forholdt seg til de ulike gruppene som i større eller mindre grad var en del av samme lokalsamfunn. Disse endringene er relevante for de to neste kontaktformene, kontakt gjennom bekjentskap og bostedskontakt.

Allports (1979: 264-268) innsikt i *bekjentskap* som kontaktform, er i stor grad basert på prosjekter utført i sammenheng med en overgang fra at man formidlet fakta om andre grupper, til at man ønsket å gi barn egne erfaringer med de andre gruppene som var del av samfunnet. Et eksempel på et slikt prosjekt er skoleturer der personer fra ulike grupper reiser sammen. Før og etter en av disse turene ble de presentert for et skjema der man skulle skrive hvor nær man sto de andre på turen sosialt, på en skala fra 1 til 7. Hovedresultatet var at de

fleste kom nærmere hverandre i løpet av uken turen varte. Ifølge Allport viser det at de som hadde fordommer har fått testet fordommene gjennom å bli bedre kjent, og at det i de fleste tilfellene har ført til at man har fått mindre fordommer. Ut i fra dette konkluderer Allport (1979: 266-267) at kontaktformen bekjentskap, kan endre fordommer. Dette skjer når man får bevis for at en generalisert oppfatning ikke er riktig. Det er ifølge Allport mindre sannsynlig at denne kontaktformen vil endre holdninger. Det er derfor en grense for hvor godt det vil fungere i å endre alle former for fordommer.

En annen utfordring med denne formen for kontakt er selvseleksjon. Man kan se for seg at de med positive holdninger og fordommer velger å bli kjent med personer fra andre grupper, mens de med mer negative holdninger velger det bort. Dette poenget påpekes av Allport (1979: 267).

Den andre endringen som fører til den tredje av kontaktformen var overgangen fra segregert til integrert eller blandet bosetting i USA. I lengre perioder foregikk bosetting av ulike etniske grupper på en måte som av Allport omtales som sosial sjakk. Dette går ut på at inntoget til en gruppe i et område, førte til at gruppen som hadde vært der flyttet ut. Denne praksisen var vanlig, og ble et effektivt system for etnisk segregering.

Systemet ble etter hvert satt på prøve, på grunn av generell boligmangel og at mange afroamerikanere fra sørstatene kom nordover. På denne måten ble kontakt gjennom naboskap et interessant tema (Allport 1979: 268-274). Integrert bosetting skjedde på to hovedmåter. Den første hovedmåten var gjennom boligområder, der det bodde personer fra ulike grupper, men at disse var delt i ulike boligbygninger. Denne formen for integrert bosetting var ifølge Allport med på å øke spenningen og konflikt mellom gruppene. Den andre hovedmåten, er gjennom det som kalles integrert «housing». Det vil si at ulike etniske grupper ikke bare bor i samme område, men i samme boligbygning. Det er denne andre formen for bostedskontakt som kan ha effekt på fordommer, gjennom den kommunikasjonen som kan oppstå mellom de som bor sammen.

Jobbkontakt er den fjerde formen for kontakt (Allport 1979:274-276). Denne formen for kontakt kan skilles fra de andre formene for kontakt ved at målrettet kommunikasjonen er en naturlig del av kontaktformen. På grunn av kommunikasjonen har kontaktformen gode muligheter til å endre fordommer og holdninger. I arbeidsmiljøene som var vanlige da Allport studerte fordommer var likevel jobbkontakt mellom ulike grupper ofte problematisk. Det var

en sjeldenhet at personer fra minoriteter jobbet i jobber med lik status som majoritetsbefolkningen. Denne statusulikheten kunne ofte føre til forsterkede fordommer. Allport fant ut at personer som jobber sammen på tvers av grupper og har lik status ofte hadde mindre fordommer. Ut ifra denne kontaktformen og refleksjonene rundt dem, kan man se de to første vilkårene for at kontakt skal kunne endre fordommer ifølge Allport (1979:274-276).

Kontakhypotesens vilkår

Det første av vilkårene er *statuslikhet*. Dette vilkåret er støttet av studier gjort i etterkant av Allports bok (Pettigrew 1998: 66). I de samme studiene har definisjonen av statuslikhet likevel vært et viktig spørsmål. Noe av det som har vært diskutert er hvordan statuslikhet spiller inn om det kun gjelder situasjonen, men ikke er tilfellet i forkant av situasjonen. Man kan se for seg at personer som normalt har høyere status på bakgrunn av gruppetilhørighet, vil reagere negativt på situasjoner der man har lik status som en som normalt har lavere status. For eksempel kan en se for seg arbeidsplasser der to personer som har ulike sosial status utenfor arbeidsplassen, har lik status i arbeidsmiljøet. Likevel er det ikke enighet om at dette er problematisk, og det er en bred enighet om at statuslikhet er et viktig vilkår (Pettigrew 1998: 66)

Det andre av vilkårene er et *felles mål*. Sammen med *samarbeid på tvers av grupper*, som er det tredje vilkåret, er dette vilkåret sterkt knyttet til kontaktformen jobbkontakt. Å jobbe sammen mot et felles mål er derfor en viktig del av kontakthypotesen. Allport viser dette poenget ved å vise til et multietnisk idrettslag. Her blir faktumet at det er sammensatt av flere ulike etnisiteter mindre viktig for deltagerne, fordi alt handler om å nå et felles mål. Når man jobber sammen for å nå målet, skapes en form for solidaritet mellom utøverne. Av Allport (1979: 278-279) blir dette vilkåret fremhevet foran vilkåret om statuslikhet.

Det fjerde vilkåret er *støtte fra autoriteter, lov eller tradisjon*. Dette vilkåret er viktig for hvordan kontakten foregår. Når kontakten er støttet av positive sosiale sanksjoner, blir kontakten i større grad godtatt og har i større grad positiv effekt (Pettigrew 1998: 67). Støtte fra autoriteter kan for eksempel være en leder som jobber for og ønsker et godt samarbeid mellom sine ansatte, eller normer som underbygger at kontakt er ønskelig.

I tillegg til de fire originale vilkårene i Allports teori, har andre studier inkludert sine egne vilkår. Finseraas og Kotsadam (2015) er blant flere som nevner et femte vilkår som kan kalles

bekjentskaps potensial. Dette vilkåret går ut på at kontakt kan endre fordommer når det skaper positive følelser, empati, og/ eller vennskap blant individer (Van Laar, Levin & Sinclair 2005: 330).

Diskusjonen rundt de fem overnevnte vilkårene knyttet til sammenhengen mellom kontakt og holdninger har også ført til en rekke nye vilkår fra ulike studier. Ifølge Pettigrew (1998: 70-73) oppstår sammenhengen mellom kontakt og holdninger gjennom en prosess med fire elementer; å lære om utgruppen (1), endre atferd (2), generere affektive bånd(3) og revurdering i inn-gruppen(4).

Det finnes for eksempel egne vilkår for hvordan det å lære om utgruppen (1) kan føre til å endre fordommer (Rothbart & John 1985:71). (a) Utgruppens atferd må avvike kraftig fra fordommene og være tydelig knyttet til utgruppen, (b) kontakten må skje ofte og i mange situasjoner, og (c) ut-gruppe medlemmene må sees på som typiske representanter for ut-gruppen. Det andre elementet i prosessen, å endre atferd (2), er sterkt knyttet opp mot et krav om at ut-gruppen må være en akseptert del av situasjonen (Pettigrew 1998: 1971). I tillegg har repetisjon, stor betydning for denne delen av prosessen.

Knyttet til det tredje elementet i prosessen, å generere affektive bånd(3), finnes det ingen direkte vilkår eller spesifikke elementer som det sies at må være tilstede. Likevel er det flere elementer som kan bidra til å gjøre kontakten positiv, blant annet empati (Batson m. fl. 1997) og nærhet (Oliner 1988 referert i Pettigrew 1998: 72). Det siste elementet i prosessen, revurdering av inn- gruppen (4), er knyttet til at de som har lite inn-gruppe kontakt ofte har mer ut- gruppekontakt (Wilder & Thomsen 1980).

Et poeng med delingen av de ulike elementene i prosessen som fører til sammenhengen mellom kontakt og fordommer, og spesielt kravene som stilles til de ulike prosessene, er at de gjør kontakthypotesen mindre relevant. Grunnen til dette er at mye av kontakten mellom grupper, ikke kan regnes for å være innenfor alle kravene. Spesielt gjelder det kravene til prosessen å lære av ut-gruppen (Pettigrew 1998: 71). En streng tolkning av vilkår, prosesser og viktige faktorer, kan føre til at man i liten grad finner kontakt som tilfredsstillende i samfunnet. Selv om mange av de nye vilkårene og prosessene er gode presiseringer av hva som skal til for at kontakthypotesen skal virke.

2.1.2 Nyere studier fra Norge og Skandinavia

Det er gjennomført noen få norske og skandinaviske studier som kan knyttes til kontakthypotesen. I denne delen vil disse bli gjort rede for og drøftet. Først og fremst vil tre elementer ved hver artikkel bli fremhevet. Hvilken form for kontakt studerer de, i hvilken grad forholder de seg til kontakthypotesen og dets vilkår, og i hvilken grad finner de støtte for kontakthypotesen.

Funnene i studiene til Jacobsen, Isaksen, Skavhaug og Strabac (2013), Rafiqi og Thomsen (2014), og Tezanos- Pino, Bratt og Brown (2010) støtter alle en form for assosiasjon mellom kontakt og holdninger til innvandring. Studien til Finseraas og Kotsadam (2015) finner støtte for en assosiasjon mellom kontakt og soldatenes syn på innvandreres arbeids moral, men når de i deres studie prøver å knytte dette opp mot støtte til velferdsdualisme fikk de ikke signifikante resultater.

Jacobsen m. fl. (2013) undersøker hvordan kontakt påvirker etnisk toleranse gjennom å se på andelen innvandrere og hvordan det påvirker holdninger til innvandrere, i artikkelen «In Variate Harmonia?: Intergroup Contact, Group Threat and Ethnic Tolerance in Scandinavian Regions». Rafiqi og Thomsen fokuserer i «Kontakthypotesen- og majoritetsmedlemmers negative stereotypier» (2014) på bostedskontakt når de undersøker om majoritetsbefolkningen blir mindre skeptiske ovenfor minoritetsbefolkningen om man oppnår regelmessig kontakt. Tezanos- Pinto m. fl. utforsker i, «What will the others think? In-group norms as a mediator of the effects of intergroup contact» (2010) betydning av indirekte og direkte vennskap på holdninger til innvandrere og i hvilke grad inn-gruppenormer og engstelse mellom grupper spiller en medierende effekt. Henning Finseraas og Andres Kotsadam undersøker i sin studie «Does Personal Contact with Ethnic Minorities Affect support of Welfare dualism? Evidence From a Field Experiment» (2015) kontakt gjennom et eksperimentelt design. De ønsker å finne den kausale effekten av personlig kontakt med minoriteter på majoritetsbefolkningen syn på innvandring, innvandreres arbeidsetikk og støtte til forskjellsbehandling av velferdsgoder. Det vil si mindre sosial støtte til minoriteter enn det man har rett til om man er født i Norge.

Jacobsen m. fl (2013) gjør i deres undersøkelse av kontakt, som bygger på Allports kontaktteori, to grunnantagelser som videre gjøres sentralt i hvordan kontaktteorien undersøkes empirisk.

1. Teorien til Allport betyr at en stor utgruppe vil øke muligheten for positiv kontakt, som igjen vil kunne føre til at man endrer holdninger i en retning som er mer positiv ovenfor utgruppen.
2. Forholdene i de skandinaviske landene ligger til rette for at kontakten mellom minoritetsbefolkningen og majoritetsbefolkningen skal være av en art som vil kunne endre fordommer i en retning som er positiv ovenfor utgruppen.

Hovedpunktet i de to påstandene er at man antar at økt andel innvandrere i de Skandinaviske landene vil føre til positiv kontakt, som videre vil kunne føre til mer positive holdninger ovenfor innvandrere. Positiv og negativ kontakt kjennetegnes ved om Allports vilkår er tilstede ved kontakten. Her legger Jacobsen m. fl (2013: 351) vekt på forhold ved de skandinaviske landene som fører til at kontakten følger vilkårene. De skandinaviske landene er ifølge Jacobsen m. fl. (2013) preget av *sosial likestilling* og *aksept av innvandrere* som del av samfunnet. I tillegg har de skandinaviske landene ett *politisk system* som er bygget på sosialdemokratiske holdninger og konsensusorienterte ordninger, som det er lett for innvandrere å bli en del av. Skandinaviskfødte med innvandrerforeldre er ifølge Jacobsen m. fl. (2013:351) også godt integrert i arbeidsmarkedet, selv om det finnes forskjeller ut ifra hvilke land foreldrene kommer fra. Til slutt legges det vekt på at myndighetene og andre autoriteter i stor grad støtter kontakt gjennom uttalt støtte til multikulturalisme. Blant annet fremheves den generelle delen av den norske læreplanen, der en egen del om kristne og humanistiske verdier spesifiserer viktigheten av å fremme toleranse og gi andre rom for kulturer og skikker (Utdanningsdirektoratet 2015).

Rafiqi og Thomsen (2014) benytter som nevnt bostedskontakt for å undersøke kontakthypotesen. Hovedgrunnen til valg av denne kontaktformen er hensyn knyttet til selvseleksjon. Rafiqi og Thomsen (2014) nevner kontakt gjennom vennskap som særlig interessant fordi denne formen for kontakt er svært tett, og derfor kunne være spesielt godt egnet til å endre oppfattelser. Likevel velges denne kontaktformen bort, på grunn av selvseleksjonsproblemet. Selv om bostedskontakt er bedre enn vennskap når det gjelder selvseleksjon, nevner Rafiqi og Thomsen selv noen utfordringer med selvseleksjon knyttet til bostedskontakt (2014: 418- 420). Det er mulig for personer med negative fordommer å velge bort bosted på grunn av negative holdninger ovenfor innvandrere, på samme måte som det er mulig å velge et område om holdningene er positive. I tillegg har man gjennom atferd mulighet til å unngå kontakt i større eller mindre grad hvis man bor i et område med

innvandrere. Likevel påpeker Rafiqi og Thomsen (2014: 419- 420) mange naturlige kontaktpunkter som gjør at kontakten vil måtte være en naturlig del av hverdagen, som kontakt mellom nære naboer, i sportsklubber, i barnehager, på skoler og butikker. En kan uansett ifølge Rafiqi og Thomsen (2014: 419) slå fast at nabokontakt inneholder mindre grad av selvseleksjon enn vennskap.

Rafiqi og Thomsen (2014:420) fokuserer spesielt på *den følelsesmessige delen av fordommer* og viktigheten av *kommunikasjon* for å endre disse. Bakgrunnen for dette fokuset knyttes til noen allmennmenneskelige trekk. De fleste mennesker er i en viss grad reservert ovenfor mennesker de aldri har pratet med. Samtidig rettes følelser i hovedsak mot de mennesker man utveksler personlig informasjon med gjennom interaksjon. I sosialpsykologien knyttes spesielt følelsene engstelse og empati til kontaktsituasjoner. Rafiqi og Thomsen (2014:422) kaller kontaktsituasjoner for *læreprosesser*. Grunnen til dette er at kontakten skaper innsikt og følelser som de ikke hadde før kontakten. Kontakten fører videre til samlede inntrykk, som personers oppfattelse av andre mennesker er basert på.

Tezanos-Pinto m. fl. (2010) undersøkelser blant ungdommer fokuserer spesielt på hvordan kontakthypotesen påvirker holdningene til øvrige medlemmer av *inn-gruppen*, til personer som har kontakt med personer fra en *ut-gruppe*. Det vil si den *indirekte effekten*. I tillegg er normer en viktig del av studien, sammen med spørsmålet om effekten av engstelse. Det førstnevnte temaet i studien handler i utgangspunktet ikke om å teste kontakthypotesen, men om å teste om den har effekt utover de som er del av kontakten. Normperspektivet i studien, kan kobles direkte til det fjerde av Allports vilkår, og gjøres også det av Tezanos- Pinto m. fl. (2010:509). Dette normperspektivet kan forklares som viktigheten av at kontakt med personer fra ut- gruppen er akseptert gjennom normene i inn-gruppen. Sammenhengen mellom kontakt og normer går ifølge Tezanos- Pinto m. fl. (2010:509) to veier. Normer kan påvirke kontakt og kontakt kan påvirke normer. Det førstnevnte skjer først og fremst på individnivå, det vil si at normene i gruppen påvirker individenes kontakt med ut-gruppe medlemmer. For å finne at kontakt påvirker normer, må en antagelig ifølge Tezanos- Pinto m. fl. (2010:509) se på gruppenivå. Det vil si at gjennomsnittlig kontakt blant medlemmene i en gruppe vil påvirke i hvor stor grad slik kontakt er akseptert eller ikke.

I studien til Tezanos- Pinto m. fl. (2010: 512) brukes vennskap på tvers av grupper som mål på kontakt. Det gjør selvfølgelig selvseleksjonsproblemet svært aktuelt. Likevel utføres undersøkelsen på en slik måte at de klarer å unngå slike problemer i analysen. Den største

grunnen til at de klarer å unngå det, er at de ikke ser på effekten mellom kontakt og holdninger på samme måte som andre studier. De ser på sammenhengen mellom gruppemedlemmers vennskap med personer fra en annen gruppe og engstelse til utgruppen i gruppen til den som har utgruppevennskap. Her blir ikke holdninger en avhengig variabel, men en medierende effekt. I tillegg har Tezanos- Pinto m. fl (2010: 515) en egen modell for assosiasjonen mellom vennskap og holdninger, som blir brukt til å kontrollere for selvseleksjon.

Finseraas og Kotsadam (2015:5-6) har gjennomført et forskningsprosjekt der de eksplisitt tester kontakthypotesen gjennom et felteksperiment i militæret. De studerte en innkommende kontingent i Nord Brigaden i det norske forsvaret. Gjennom tilfeldig trekking ble de delt opp på rom for den første perioden. Det ble delt i en gruppe der de med etnisk norsk bakgrunn bodde på rom med minst en med etnisk minoritetsbakgrunn og en kontrollgruppe som ikke delte rom med noen med etnisk minoritetsbakgrunn (Finseraas og Kotsadam (2015: 8-9). På denne måten løser de selvseleksjonsproblemet.

Helt i starten av perioden, før de ble delt inn i rommene og hadde møtt hverandre, ble de presentert for et spørreskjema som ble brukt som grunnlag for studien. Hovedspørsmålet i denne undersøkelsen var om man støttet eller ikke støttet velferdsdualisme. Det vil si om man er enig eller uenig om flyktninger og innvandrere bør ha rettigheter på de samme sosiale støtteordningene som majoritetsbefolkningen. I tillegg blir soldatene spurt om de mener innvandrere har dårligere arbeidsmoral enn nordmenn, og om Norge har blitt ett bedre eller dårligere sted å bo på grunn av personer som kommer hit for å leve her fra andre land (Finseraas og Kotsadam 2015: 10-11). De to tilleggsspørsmålene er med i undersøkelsen for å teste to mekanismer som kan forklare hvordan kontakt kan redusere støtten for velferdsdualisme. Disse to mekanismene er soldatenes syn på innvandreres arbeidsmoral og mer generelle holdninger ovenfor innvandrere.

Støtter de skandinaviske studiene kontakthypotesen?

Jacobsen m. fl. (2013: 353, 360) setter i sine analyser kontakthypotesen opp mot gruppetrusselteori. Denne teorien er svært lik relativ deprivasjon, og vil derfor bli behandlet i delen om denne teorien (2.2.2). Hovedspørsmålet i deres undersøkelse er om økt andel innvandrere i en region fører til mer konflikt (gruppetrusselteori) eller større grad av toleranse

for etniske grupper (kontakthypotesen) (Jacobsen m fl. 2013:364). Deres konklusjon er at økt andel innvandrere i større grad fører til økt solidaritet. De støtter dermed kontakthypotesen.

Rafiqi og Thomsen finner gjennom sine empiriske analyser at kontakt i nabolaget med etniske minoritetsmedlemmer svekker majoritetsmedlemmers negative fordommer. I tillegg knytter analysene empati og engstelse til hvordan kontakthypotesen kan føre til å endre fordommer. Dette gjøres ved å kontrollere for effekten av disse følelsene. Analysene viste gjennom kontrollen for disse variablene at effekten av nabolagkontakt ble betydelig mindre. Når empati ble inkludert alene ble effekten av nabolagkontakt redusert med 58 % (Rafiqi og Thomsen 2014: 430-431)

Tezanos- Pinto m. fl. (2010: 518) studie konkluderer med at man finner støtte for en utvidet tolkning av kontakthypotesen. I tillegg finner man at holdningene ikke bare blir mer positive for den som har kontakt med noen fra en ut- gruppe, men også for de fra samme inn-gruppe som den som har kontakt.

Resultatene i studien til Finseraas og Kotsadam (2015) er ikke entydige. Soldatene i eksperimentgruppen har betydelig økt sannsynlighet for å anse innvandreres arbeidsmoral for å være like god som nordmenns arbeidsmoral. (Finseraas & Kotsadam 2015:26). Bakgrunnen for spørsmålet om arbeidsmoral, var at man forventet at forbedret syn på innvandreres arbeidsmoral skulle føre til redusert støtte til velferdsdualisme. Denne forventningen støttes ikke, da resultatene av eksperimenteffektene er små og ikke signifikante (Finseraas & Kotsadam 2015:26)

Forholdet mellom de fire studiene og Allports kontakthypotese

De fire studiene som er gjort rede for, forholder seg alle til en form for kontakt og holdninger til innvandrere. Likevel er de svært ulike, og forholder seg også i ulike grad og på ulik måte til Allports teori og vilkår. Spesielt interessant er det her å drøfte i hvilke grad de tester en form for kontakt som kan kobles til Allports vilkår; Å jobbe mot et felles mål, å samarbeide om å nå målet, lik status mellom individene som deltar i kontakten og at kontakten er støttet av autoriteter eller normer.

Jacobsen m. fl. (2013), og Finseraas og Kotsadam (2015) forholder seg begge i stor grad til vilkårene i Allports teori, men på svært ulik måte. Jacobsen m. fl. (2013) gjør det ved å knytte

vilkårene opp mot forhold ved de skandinaviske landene de mener fører til at økt andel innvandrere vil føre til positiv kontakt, det vil si kontakt som oppfyller vilkårene.

Finseraas og Kotsadam (2015) bruker felteksperiment som metode og har dermed muligheten til å styre deler av konteksten undersøkelsen gjøres i. Dette begrunnes med at man på denne måten får en kontekst som oppfyller vilkårene. Til dette fungerer militæret spesielt bra. Soldatene som er del av eksperimentet har samme status i militæret. Innenfor den militære konteksten kan man også gå ut ifra at de deler enhetens felles mål, at de er nødt til å samarbeide for å utføre oppgavene de har, og at kontakten skjer med klar støtte fra en tydelig autoritet (Finseraas & Kotsadam 2015: 5-6).

Rafiqi og Thomsen (2014), og Tezanos- Pinto m. fl. (2010) forholder seg også til Allports teori, men i mindre grad enn Jacobsen m. fl. (2013), og Finseraas og Kotsadam (2015). Der de to sistnevnte studiene, som i stor grad forholder seg til Allport, fokuserer Rafiqi og Thomsen (2014), og Tezanos- Pinto m. fl. (2010) i mindre grad på de fire vilkårene.

Rafiqi og Thomsen (2014) fokuserer som nevnt på bostedskontakt, for å forminske problemet med selvseleksjon. Deres fokus er i stor grad på sosial nærhet, og på at kontakten ikke er overfladisk, men går dypere. Selv om kommunikasjon er ett viktig element i Allports teori, og at Allport selv fokuserer på at kontakten ikke må være overfladisk, er ikke sosial nærhet en viktig del av Allports teori. Fokuset i Rafiqi og Thomsen (2014) er i større grad enn hva Allport er, opptatt av følelser. Ved følelser menes her engstelse og solidaritet. Dette fokuset kan likevel knyttes til det som kan omtales som det femte vilkåret, om potensialet for bekjentskap (Van Laar m. fl. 2005). Dette vilkåret handler nettopp om følelser, empati og vennskap, og at kontakten må gå dypere for å gi lærdom til de som er del av kontakten.

Man vil også kunne argumentere for at Tezanos- Pinto m. fl. (2010), Rafiqi og Thomsen (2014), og Jacobsen m. fl. (2013) studerer samme kontekst. Forskjellen mellom de tre studiene ligger i hvordan de studerer kontakt og hvordan de beskriver forholdet mellom valg av metode og vilkårene. Tezanos- Pinto m. fl. (2010), og Rafiqi og Thomsen (2014) fokuserer i liten grad på Allports vilkår i sin artikkel. De prøver heller ikke å argumentere for at bostedskontakt og vennskap oppfyller vilkårene, med mindre man regner med det femte vilkåret. Likevel argumenterer Jacobsen m. fl. (2014) i deres artikkel at forhold ved den skandinaviske konteksten øker sannsynligheten for kontakt som oppfyller vilkårene. Selv om dette gjøres for å argumentere for hvordan andeler innvandrere er en god indikator på kontakt,

gir det også argumenter for hvorfor kontaktformene bostedskontakt og vennskap oppfyller vilkårene i en skandinavisk kontekst. Ut fra dette kan man slutte, at om man følger Jacobsen m. fl. (2014) sine argumenter vil man kunne påstå at generelle former for kontakt vil kunne føre til mer positive holdninger.

2.2 Sammenhengen mellom utdanning og holdninger til innvandrere

En av faktorene som ofte trekkes frem knyttet til å påvirke holdninger til innvandrere og innvandring er utdanning. Mange studier har omhandlet denne sammenhengen, og funnene er i stor grad entydige. Mayda (2006) undersøkte individuelle holdninger internasjonalt, og drøftet disse opp mot indikatorer på landnivå. Slik har hun funnet at høy kompetanse har en positiv effekt på holdninger i land med høyt bruttonasjonal produkt, mens det har en negativ effekt i land med lavt bruttonasjonal produkt. Dette er interessant fordi det gir en unik mulighet til å undersøke ulike forklaringer, som hvordan utdanning og arbeidsmarked påvirker holdninger. Når en ser på norske forhold viser Statistisk sentralbyrås årlige rapport om holdninger til innvandring og innvandrere (Blom 2015: 42-43) en entydig og tydelig sammenheng. De lavt utdannede har mindre sannsynlighet for å vise velvillige holdninger ovenfor innvandrere enn de med høy utdanning. Også når det kontrolleres for andre faktorer som er knyttet til sosial klasse, viser utdanning seg som en konsistent faktor når det gjelder effekten på holdninger (Ceobanu & Escandel 2010:319). Effekten er i tillegg tydeligere når en bruker ett kategorisk mål på utdanning, enn om en teller antall år utdanning.

Det meste av tidligere forskning tyder på at utdanning har en entydig og tydelig sammenheng på holdninger til innvandring. I hvert fall når en skal fokusere på forhold i Norge, men også i Skandinavia og andre vestlige land.

I denne delen av teorikapittelet vil det bli gjort rede for forklaringer og teorier som kan knyttes opp til denne sammenhengen. Det vil spesielt fokuseres på relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteori.

2.2.1 Mekanismeforklaringer på sammenhengen mellom utdanning og holdninger til innvandring.

Denne oppgaven vil i liten grad behandle assosiasjonen mellom utdanning og holdninger til innvandring på detaljnivå. Det vil si at jeg ikke er ute etter å undersøke detaljerte mekanismer som kan forklare denne sammenhengen. Nedenfor presenteres likevel noen detaljerte forklaringer på denne assosiasjonen fra Heidi Engesbak og Anders T. Jensen artikkel fra 1994. Dette gjøres for å tydeliggjøre tilknytningen mellom utdanning og teoriene relativ deprivasjon, og kultur- og ideologiteorien.

Engesbak og Jensen (1994) har seks hovedtyper av forklaringer, på hvorfor personer med høy utdanning virker mindre negative ovenfor innvandrere (Engesbak & Jensen 1994: 34-35). (1) Den første typen av forklaringer, går ut på at utdanningssystemet med suksess lærer toleranse og respekt for andre mennesker og deres rettigheter uavhengig av hvem de andre er. (2) Videre kan utdanningssystemet lære elevene om innvandrernes kultur og livstil, på en måte som motvirker negative stereotyper, og (3) lang utdanning kan skape kognitiv kompetanse som utvikler en evne til å vurdere flere aspekter av situasjoner og anvende prinsippene for toleranse i hverdagen. Et fjerde perspektiv, som skiller seg fra de tre første hovedforklaringene, er forklaringen om at utdanningssystemet fungerer som en sorteringsmekanisme. Det vil si at de med høyere utdanning er beskyttet fra konkurranse fra innvandrere (4). I tillegg kan utdanning føre til at man er bedre forberedt på ulike situasjoner og har bedre selvtillit, som gjør at man i liten grad frykter å tape konkurransen om posisjoner til andre (5). Til slutt åpnes det for at det ikke egentlig er noen effekt av utdanning på holdninger, men at observasjonen av effekten er et resultat av at høyere utdannede i større grad tilpasser sine svar, fordi de i større grad vet hva som er akseptabelt i samfunnet (6).

2.2.2 Relativ deprivasjon

Hvorfor reagerer folk så forskjellig? Hvorfor føler noen seg truet og trengt og ser på innvandrere som inntrengere, mens andre med glede ser på at mangfoldet øker og ønsker fremmede velkommen? (Knudsen & Hernes 1990: 77)

Knudsen og Hernes prøvde i 1990 å svare på spørsmålet om folks forskjellige holdninger til innvandringen til Norge. Dette er en av de første store rapportene om holdninger til innvandring i Norge.

Delen om kontakt er i stor grad knyttet til personlig relasjon eller vennskap. Kontakt på arbeidsplassen fører i liten grad til vennskap, men kontakt på arbeidsplassen går dypere og har større virkninger på holdninger, enn kontakt med innvandrere i nabolaget (Knudsen & Hernes 1990: 47-50). Likevel gis ikke kontakt for stor vekt. Artikkelen er fra 1990 og sannsynlighet for slik kontakt omtales som liten. Dette knyttes blant annet til at nordmenn i stor grad er distanserte.

I stedet fokuserer Knudsen og Hernes på massemedienes effekt på holdninger, og hvordan folk i ulik grad føler seg truet av innvandringen (Knudsen & Hernes 1990:76-77). Dette knyttes spesielt til Samuel Stouffer sin teori om relativ deprivasjon (Stouffer m. fl. 1949 referert i Knudsen & Hernes 1990: 77). Denne teorien går ut på at dine interesser eller oppnådde posisjon i samfunnet føles truet av innvandrere eller andre grupper, som deretter fører til at dine holdninger blir mer negativ ovenfor innvandrere eller den andre gruppen en føler seg truet av (Bay, Hellevik & Hellevik 2007: 382).

Forholdstap er opplevelsen av at noe er urettferdig, fordi andre oppnår mer i forhold til sin innsats, sine behov, sin plass, sin rang, sin opptjening eller sin ventetid. Enten denne opplevelsen er basert på en virkelig eller en formodet forskjell. Hvis ens grunnleggende velferdsinteresser eller oppnådde goder trues, eller en tilsynelatende taper i konkurransen om samfunnsgodene, utløses negative reaksjoner. Enten mot dem som relativt vinner fram, eller mot systemet som lar dem gjøre det. Ved forholdstap føler man seg forfordelt (Knudsen & Hernes 1990:78).

Relativ deprivasjon er sterkt knyttet til hva som er regnes rettferdig knyttet til innsats, behov osv. For å vurdere hva som er rettferdig, sammenligner en seg med en referansegruppe og vurderer sin stilling i forhold til denne.

Ble de forbikjørt eller akterutseilt, tilsidesatt eller utelatt, på en måte som gjorde at deres posisjon etter egen oppfatning ble relativt forverret, så førte den økende avstand mellom det de ventet og det de fikk, til frustrasjoner. Ble de forbigått, ble de fortørnet; ble de hengende etter, ble de harme. Ja, det var nok å få sin relative posisjon truet: Så det ut til at noen kunne snike i køen, reagerte man enten negativt overfor snikerne eller overfor systemet som tillot sniking. (Knudsen & Hernes 1990: 77)

Sitatet er knyttet til soldater Stouffer m. fl (1949) skrev om i sine undersøkelser. Deres følelse av tap eller savn var ikke knyttet til en faktisk plassering, men i forhold til en referansegruppe. Det vil si en gruppe soldaten sammenlignet seg med. Det viktigste poenget ved relativ deprivasjon, er følelsen av å være eller å kunne bli forbigått.

Teorien kan også settes opp som en formel:

$$\frac{A's\ utbytte}{A's\ Innsats} = \frac{B's\ utbytte}{B's\ Innsats}$$

Formelen bygger på et grunnleggende syn på rettferdighet, en persons utbytte bør stå i stil med dens innsats. A kan gjerne få mer enn B, men bare hvis A har gjort mer enn B. «Enhver skal lønnes etter strevet og få vederlag etter arbeidet» (Knudsen & Hernes 1990: 78).

I tillegg til at det er rettferdig at man får ut fra innsats, sier et annet viktig rettferdighetsprinsipp at man skal få etter behov. Hovedpoenget med dette rettferdighetsprinsippet er at det ifølge Knudsen & Hernes (1990) er bygget på sammenligninger, som defineres som forholdsmessige vurderinger i forhold til en referansegruppe.

Knudsen og Hernes (1990) påpeker selv at koblingen av referansegrupper opp mot relativ deprivasjon kan være problematisk. Det kan være vanskelig å gi en god forklaring på hvorfor en vil sammenligne seg med en gruppe og ikke en annen (Knudsen & Hernes 1990:79).

Ifølge Knudsen og Hernes (1990:79) defineres referansegruppen ut fra plasseringen på to akser. Den første akse går enten ut i fra behov, ytelse eller status. Den andre går ut i fra lønn, tildeling eller påskjønnelse. Referansegruppen sammenlignes med hvordan en selv står på begge disse hovedakslene.

Negative holdninger til innvandrere eller spesifikke etniske grupper oppstår via relativ deprivasjon, når de oppnår noe man mener de ikke har fortjent. Det vil for eksempel gjelde når man mener de sniker til seg goder som ikke kan begrunnes som resultat av arbeid, eller får en status de ikke regnes som fortjent til. Denne typen reaksjoner knyttes opp til systemet for å sikre fordelingsrettferdighet og å gjenopprette balansen dersom den brytes (Knudsen & Hernes 1990:82-84). Slike sosiale ordninger kan være formelle eller uformelle, og være rettet mot grupper eller enkeltindivider. Fængselsstraff og bøter kan nevnes som eksempel på formelle reaksjoner ovenfor enkeltindivider. Kjefting eller å gi noen et dårlig rykte, er

eksempler på uformelle reaksjoner mot enkeltindivider. En reaksjon som er rettet mot en gruppe, kan for eksempel være negative uttalelser om svensker. En slik reaksjon mot en gruppe kan ofte være begrunnet ved at man mener at gruppen er mindre talentfull, dyktig eller anstendig, og derfor synes denne gruppen bør belønnes lavere enn andre. Hvis et medlem fra en slik gruppe får mer enn det «de andre» mener den fortjener, vil disse andre føle forholdstap.

Det betyr at det ikke bare er om en blir forbigått eller selv taper posisjon som er grunnlag for forholdstap, men også hvis andre får noe man mener de ikke fortjener. Ut i fra denne teorien vil man kunne forsøke å identifisere de gruppene som har størst sannsynlighet for å oppleve forholdstap (Knudsen & Hernes 1990:86-87).

Knudsen og Hernes (1990) undersøker hvordan flere faktorer påvirker holdninger, blant annet utdanning, alder, kjønn og status. Alle disse faktorene blir knyttet til hvilken posisjon de har på arbeidsmarkedet og hvilken posisjon de har i samfunnet. Utdanning er viktig fordi man anser at de med lav utdanning er særlig utsatt for konkurranse fra innvandringsgrupper, og dermed utsatt for å miste sin posisjon. Alder og kjønn har også en viss betydning.

Alder vil kunne føre til en kurvlineær sammenheng. Unge mennesker vil være i en posisjon inn mot arbeidsmarkedet som gjør dem sårbare. Eldre mennesker vil kunne være redd for å miste velferdsordninger de har krav på og behov for. Kjønn er relevant fordi menn og kvinner har ulike posisjoner på arbeidsmarkedet (Knudsen & Hernes 1990: 104).

Ved å se hvordan utdanning påvirker holdninger, ender Knudsen og Hernes opp med empirisk støtte til teorien om relativ deprivasjon. Jo mer utdanning man har, jo mer positiv ble man til innvandrere. Deres konklusjon blir dermed at de som er herre over egen skjebne, opplever mindre trussel fra innvandrere (Knudsen & Hernes 1990: 128).

Knudsen og Hernes (1979: 99-100) nevner også flere mekanismer som kan forklarer hvordan utdanning påvirker holdninger. Den første mekanismen handler om at utdanning gir ressurser, spesielt knyttet til arbeidsmarkedet. Høy utdanning fører ofte til en sikker jobb, god lønn, relativ stor frihet i arbeidssituasjonen og gode karrieremuligheter. Den andre mekanismen kalles styringshypotesen. Det vil si at utdanning gir en fastere forankret følelse av å styre eget liv. Mekanisme nummer tre kalles identitetshypotesen og handler om høyere selvbilde og tro på egen kulturelle identitet. Verdihypotesen er den fjerde mekanismen. Denne omhandler

utdanningens oppdragende effekt, og at opplysning og verdier er en vel så viktig del av utdanning. Den siste mekanismen som nevnes av Knudsen & Hernes er forblommingshypotesen/ maskeringsevne. Denne går ut på at man gjennom utdanning lærer seg hva en kan tillate seg å si. Så selv om man er skeptisk eller negativ til en annen gruppe, vil man svare på en måte som ikke gir uttrykk for dette. Utdanning utvikler en tankestil og uttrykksett som tildekker fordommer og gir svar som i større grad er sosialt aksepterte (Knudsen & Hernes 1990:100)

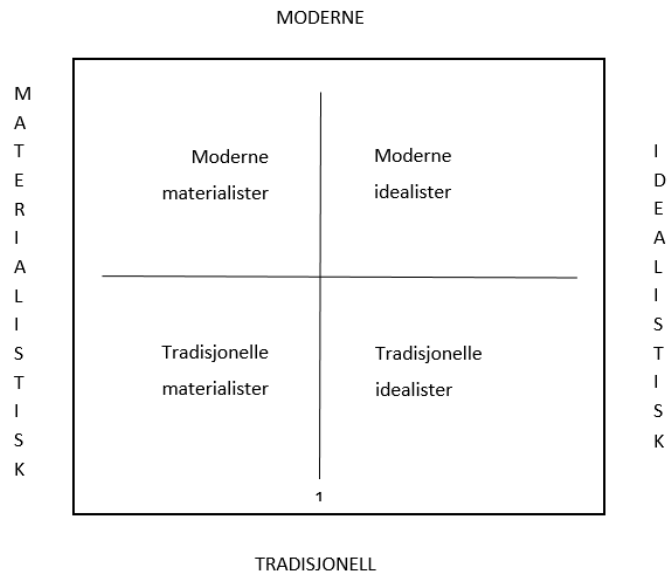
2.2.3 Kultur og ideologi

Kultur- og ideologiperspektivet gir et alternativ til teorien om relativ deprivasjon. Denne går ut på at sosiale institusjoner står bak forskjellene mellom individers holdninger. Dette skjer gjennom å påvirke det mentale innholdet, som videre kan settes i et normativt hierarki definert av demokratiske imperativer (Gaasholt og Togeby 1995:269). De mentale evnene består av moralsk utvikling, psykisk helse, intellektuelle evner, grunnleggende sosiale verdier og ideologisk orientering. Videre påvirker disse evnene hvordan man vurderer og reagerer på sosiale problemer, som igjen vil ha effekt på demokratisk konfliktløsning.

Holdninger påvirkes slik av kompetanse, kognitive evner, verdier og ideologisk orientering som samles opp gjennom livet. Gaasholt og Togeby (1995:267) mener å finne bevis for at oppfatninger og overbevisninger av en normativ natur, ofte lever et liv uten å være avhengig av individets sosiale posisjon og materielle situasjon.

Ottar Hellevik (1996) knytter også holdninger til innvandrere opp mot kultur, men går lenger i å definere kulturelle skiller i Norge som også inkluderer holdninger til innvandring. Først deles det ett kulturelt skille mellom moderne kultur og en mer tradisjonell orientering. Videre deles det inn i en materialistisk og en idealistisk orientering. Disse to dimensjonene skaper videre fire segmenter; moderne materialister, tradisjonelle materialister, moderne idealister, tradisjonelle idealister. Denne delen av Helleviks teori stammer fra Ronald Ingharts teori om hvordan verdier endrer seg i avanserte industrielle samfunn, der han viser til inndelingen i fire ulike dimensjoner (Inghart & Baker 2000; Inghart 1977; Flanagan 1982).

Figur 1 Helleviks fire segmenter for kulturell orientering

Selv om de fire segmentene ikke er klart adskilte, og man har flytende overganger mellom de, forsøker Hellevik (1996: 27) å forklare hva som kjennetegner de ulike segmentene. Innenfor den tradisjonelle idealistiske kulturen er religiøsitet, respekt for tradisjonell moral, lover og regler de viktigste punktene i forsøket på å leve et rolig og regelmessig liv, med fokus på å tenke fremover, leve fornuftig og sparsommelig. I den tradisjonelle materialistiske kulturen prioriteres materiell trygghet og økonomisk vekst. Den moderne idealistiske kulturen er preget av toleranse, dyrking av individuelt særpreg og skepsis ovenfor autoriteter. Til slutt har den moderne materialistiske kulturen fokus på øyeblikkets gleder, gjennom konsum og materielle anskaffelser. Disse segmentene er i hovedsak knyttet til verdiorientering, men kan også ifølge Hellevik (1996: 31) knyttes til meninger og atferd på en rekke ulike områder.

Ut ifra et slikt perspektiv er det interessant å se på hva som skaper forskjeller i verdiorientering. Hvis verdioppfatningene dannes under oppveksten, vil det kunne knyttes til økonomisk- materielle livsbetingelser og sosialiseringen. Videre kan en se hvordan ulike sosiale grupper befinner seg på de ulike segmentene. Den tydeligste sammenhengen finner en mellom gruppene med høy og lav utdanning. Høy utdanning fører i stor grad til en moderne idealistisk orientering, mens lav utdanning fører i stor grad til en tradisjonell materialistisk orientering.

Videre finnes det en sterk sammenheng mellom holdninger til innvandring og verdiorientering. En tydelig tendens er at ekstremt negative holdninger til innvandring går

sammen med en klar materialistisk orientering, i kombinasjon med noen spesifikke tradisjonelle trekk (Hellevik 1996: 128-130). Når en ser på de ulike segmentene hver for seg styrkes dette synes. 61 % av de som regnes innenfor den tradisjonelle materialistiske kulturen viser høy fremmedskepsis, mens 5 % viser lav fremmedskepsis. I gruppen for de som regnes som moderne idealistiske viser 48 % lav fremmedskepsis, mens 11 % viser høy fremmedskepsis.

Hellevik (1996) finner også sammenheng mellom ulike bakgrunns kjennetegn og holdninger til innvandring. Utdanning og alder skiller seg ut som faktorer med betydning. Om man bor i by- eller landområder virker i utgangspunktet å ha en effekt, men denne blir borte når man i tillegg ser på utdanning. Det samme skjer i en viss grad når man ser på sammenhengen mellom inntekt og holdninger. Her er det kun gruppen med lavt utdannede som viser noen effekt av inntekt.

2.2.4 Studier av sammenhengen mellom utdanning og holdninger til innvandring, relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien

Ulike studier om temaet utdanning og holdninger, bruker ulike begreper og teorier for å forklare assosiasjonen mellom utdanning og holdninger til innvandrere. Svært få artikler bruker teoribegrepene relativ deprivasjon og kultur- og ideologi, men en kan likevel knytte disse perspektivene opp mot teoriene.

Artikkelen til Bay, Hellevik og Hellevik (2007) benytter begrepene om relativ deprivasjon, mens Stubager (2009) fokuserer på fire ulike forklaringer. Finseraas, Pedersen og Bay (2014) setter økonomiske faktorer opp mot kulturelle faktorer. De to sistnevnte studiene kan knyttes til teoriene selv om de ikke bruker de samme begrepene. De to første artiklene er ikke helt nye, men de drøfter tematikken på en god måte, og bruker interessante perspektiver. Bay, Hellevik og Hellevik (2007) drøftes i denne delen av oppgaven, fordi de har brukt oppgavens teorier på norske forhold. I tillegg knytter artikkelen også kontakt til teoriene. Stubager (2009) sin artikkel er interessant fordi den omhandler metoder som kan sies å teste økonomiske faktorer opp mot andre faktorer på en god måte.

Ann- Helen Bay, Ottar Hellevik og Tale Hellevik har i sin artikkel «Svekker innvandring oppslutningen om velferdsstaten» (2007) undersøkt sammenhengen mellom andelen innvandrere og støtten til velferdsstaten. Bakgrunnen for deres studie, er at utbygge

velferdsstater ofte kjennetegnes ved stor grad av homogenitet. Noe som har ført til antagelser om at oppslutningen om velferdsstaten kan bli svekket når samfunnet blir mer flerkulturelt (Bay, Hellevik & Hellevik 2007: 378). Spesielt har det vært argumentert for at kulturell heterogenitet svekker arbeiderklassen, og dermed svekker velferdsstatens legitimitetsgrunnlag (Korpi 1983 via Bay, Hellevik & Hellevik 2007:379; Freeman 1986 via Bay, Hellevik & Hellevik 2007:379). Høy andel av innvandrere som mottar velferdsordninger er et beslektet perspektiv som også kan svekke støtten til velferdsstaten (Bay, Hellevik & Hellevik 2007:380).

Studien undersøker også sammenhengen mellom andelen innvandrere og holdninger til innvandrere, som en indirekte faktor på oppslutningen til velferdsstaten. Utgangspunktet i denne analysen er de to teoretiske perspektivene økonomisk egeninteresse (forholdstap, konkurranse) og kultur og ideologi (verdier, sosialisering, læring).

Studien bygger både på relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien. Spesielt fokuserer Bay, Hellevik og Hellevik (2007) på kritikken Gaasholt og Thøgeby (1994) rettet mot Knudsen og Hernes (1990) sin artikkel. Denne går ut på at Knudsen og Hernes i stor grad knytter utdanning til sosial posisjon og økonomiske ressurser, uten å ta nok hensyn til andre egenskaper og mekanismer (Gaasholt & Thøgeby 1994)

Ifølge Bay, Hellevik og Hellevik (2007) vil økt andel innvandrere innenfor kultur- og ideologiperspektivet føre til høyere toleranse, gjennom at samfunnsmedlemmene får større kjennskap og innsikt i fremmede kulturer. Her vil kontakthypotesen være relevant. Jo mer kontakt, som fører til at man blir kjent på en måte som gir innsikt, jo mer positive holdninger vil man kunne få. Dermed vil en økning i andelen innvandrere føre til mer positive holdninger. Relativ deprivasjon vil ha motsatt effekt.

I analysen sees det spesifikt på hvordan to forhold påvirker holdninger til innvandrere: Andel innvandrere i lokalsamfunnet og utdanning. I analysen finner Bay, Hellevik og Hellevik (2007: 392-395) at utdanning påvirker holdninger i større grad enn andel innvandrere i lokalsamfunnet. Når man følger Gaasholt og Thøgebys kritikk er likevel ikke dette nok for å støtte teorien om relativ deprivasjon. Derfor kontrollerer de, i en ny analyse av utdannings påvirkning på holdninger til innvandrere, for respondentenes følelse av å være økonomisk utsatt. Denne analysen støttet kultur- og ideologiteorien, fordi det er marginale endringer i holdningene når en kontrollerer for følelse av å være økonomisk utsatt. Videre støttes dette

perspektivet av at andelen som føler seg økonomisk utsatt mellom 1993 og 2005 har gått ned fra 36 til 30 prosent (Bay, Hellevik & Hellevik 2007).

Stubagers (2009) studie belyser sammenhengen mellom utdanning og liberale politiske holdninger. Han går ut ifra en inndeling med fire ulike forklaringer, som i stor grad ligner på inndelingen til Engesbak og Jensen (1994). Disse er ment å forklare effekten av utdanning på liberale politiske holdninger, men forklaringene kan også knyttes til holdninger til innvandring. Her kalles forklaringen om at utdanning fører til en tryggere posisjon i samfunnet, for et klasseperspektiv, som er spesielt knyttet til inntektsforskjeller. Det vil si at en tryggere posisjon i samfunnet knyttes opp til økonomiske fordeler. Denne forklaringen er ifølge Stubagers (2009) motbevist, fordi effekten av den økonomiske variabelen blir borte når det blir kontrollert for utdanning (Houtman, Achterberg, & Derks 2008). I stedet har Stubager større tillit til en psykodynamisk tilnærming. Denne tilnærmingen handler om hvordan mestring fører til tillit og trygghet, fordi troen på en selv, gjør en tryggere på sin posisjon. Dette kan kobles til Engesbak og Jensen (1994) femte forklaring. Stubager har også større tro på en tilnærming han kaller den kognitive tilnærmingen. Den kognitive tilnærmingen går ut på at utdanning øker sannsynligheten for å tilegne seg spesifikk kunnskap om rettigheter og demokratiske prosesser.

Selv om Stubager mener både den psykodynamiske og kognitive tilnærmingen er bedre en klasseperspektivet, mener han at de ikke forklarer alle de direkte effektene utdanning har på holdninger. I stedet foretrekker Stubager sosialiseringstesens. Denne går ut på at studenter som gjennomfører formell utdanning innenfor en utdanningsinstitusjon vil oppleve ett spesifikt sett av verdier som er utbredt innenfor institusjonen (Stubager 2009:8). Disse verdiene vil normalt være preget av å være liberale, når en fokuserer på utdanningsinstitusjoner i vestlige land. Selv om disse tilnærmingene knyttes spesielt til liberalisering, kan man også knytte det til innvandring.

Ved bruk av European Social Survey har Finseraas, Pedersen og Bay (2014) testet kulturelle faktorer opp mot økonomiske faktorer ved å se på sammenhengen mellom arbeidsledighet, andelen innvandrere og holdninger til innvandrere. Det fokuseres spesielt på fire spørsmål; (1) Er meninger angående innvandrere i større grad negative når arbeidsledigheten er høy, (2) fører arbeidsløshet i større grad til negative holdninger i nasjonale kontekster med mange innvandrere, (3) fører arbeidsløshet i større grad til negative holdninger i segmenter av befolkningen som er spesielt sårbare ovenfor økonomisk tilbakegang, og (4) er bekymringer

knyttet til negative økonomiske konsekvenser av innvandring i sterkere grad assosiert med arbeidsledighet enn kulturelle bekymringer (Finseraas, Pedersen & Bay 2014: 2).

Studien til Jacobsen m. fl. (2013) satte som nevnt opp kontakthypotesen mot gruppetrusselteori (Group threat theory). Her baserer den teoretiske grunnantagelsen på H. M. Blalocks artikkel «Toward a Theory of Minority- Group Relations» (1967). Denne er i direkte motsetning med deres antagelse om kontakthypotesen. Når den relative størrelsen på minoritetsgruppen øker vil disse i større grad komme i konkurranse med enkeltindivider i majoritetsbefolkningen. En vil derfor forvente å se en økning i negative holdninger ovenfor innvandrere, når andelen innvandrere øker fordi konkurransen øker (Jacobsen m. fl. 2013:353). Dette kan sees i sammenheng med teorien om relativ deprivasjon, men det er to punkter som skiller deres teori fra den delen av Blalocks teori Jacobsen m. fl. (2013) fokuserer på.

Knudsen og Hernes (1990) ser ikke først og fremst på konkurransen, men på frykten for konkurranse eller å tape i konkurranse med andre. I tillegg ser de ikke først og fremst på effekten i samfunnet som helhet, men på grupper som er spesielt sårbare for å føle forholdstap. Dette er også et poeng hos Blalock, men Jacobsen m. fl.(2013) ser bort i fra dette, på grunn av de skandinaviske landenes høye levestandard. Noe de påpeker ved å vise til resultater på Human Development Index (Jacobsen m. fl. 2013:354). Dette poenget fører direkte til noen spørsmål: Vil et samfunn som har høy levestandard ikke ha grupper som er redd for å miste sin posisjon? Og hvis det ikke finnes slike grupper, vil gruppetrusselteori eller relativ deprivasjon være relevant i de skandinaviske landene?

Jacobsen m. fl. (2013: 364-365) konklusjon er at økt andel innvandrere ikke øker til større friksjon mellom gruppene. Man finner dermed ikke støtte for gruppetrusselteori, som kan knyttes til relativ deprivasjon og økonomiske faktorer. Det samme finner man i studien til Bay, Hellevik og Hellevik (2007) og Stubager (2009). Bay, Hellevik og Hellevik (2007) støtter i tillegg kultur- og ideologiteorien. Det samme kan sies om Stubager (2009) som gjennom begrepet sosialiseringsteser støtter kultur- og ideologiteorien.

Finseraas, Pedersen og Bay (2014) finner støtte for kultur- og ideologiteorien, fordi det er marginale endringer i holdningene når en kontrollerer for følelse av å være økonomisk utsatt. Videre støttes dette perspektivet av at andelen som føler seg økonomisk utsatt mellom 1993 og 2005 har gått ned fra 36 til 30 prosent (Bay, Hellevik & Hellevik 2007:396).

2.3 Oppsummering av teorikapitlet

Teorikapitlet starter med kontakthypotesen, som går ut på at kontakt med en person fra en annen gruppe en den selv tilhører, kan endre fordommene til den andre gruppen og personer som tilhører denne gruppen. I den opprinnelige formen til teorien nevnes likevel ikke all kontakt som like god til å endre fordommer. Jobbkontakt fremheves som spesielt god, mye på grunn av kontakthypotesens vilkår; lik status i kontakten, å jobbe sammen mot ett felles mål og støtte fra autoriteter. I tillegg er selveleksjon ett viktig element i studier av kontakthypotesen. Grunnen til det er sannsynligheten for at holdninger kan føre til kontakt eller mangel på kontakt. Teorien er studert i flere norske studier, noen av disse har brukt kontaktformene bostedskontakt og vennskap som her betegnes som generelle former for kontakt. Det er fordi de i den opprinnelige teorien betegnes som lite egnet til å endre fordommer.

Videre gjøres det rede for sammenhengen mellom utdanning og holdninger til innvandrere. Her knyttes det spesielt til teoriene relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien. Kultur- og ideologiteorien går ut på at holdninger påvirkes av kompetanse, kognitive evner, verdier og ideologisk orientering som samles opp gjennom livet, blant annet gjennom utdanning. Relativ deprivasjon handler om at grupper i samfunnet som føler seg truet av innvandrere i konkurranse om arbeid, sosial posisjon eller sosiale ytelser i større grad har negative holdninger ovenfor innvandrere. Utdanning er et sentralt begrep ved begge de to teoriene, men knyttet til relativ deprivasjon står også økonomisk trygghet og jobbtrygghet sentralt.

2.4 Forventninger og hypoteser

Ut i fra teori og tidligere studier på temaet har jeg utviklet noen hypoteser om hva som vil være forventet resultat ut i fra de ulike perspektivene kontakthypotesen, relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien. Hver av disse perspektivene har gitt utgangspunkt for tre hovedforventninger som har to testbare hypoteser knyttet til hver av de.

Forventning 1: *Kontakt med innvandrere fører til mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere*

Hypotese 1 Generell kontakt med innvandrere er forbundet med mer positive holdninger til innvandring og innvandrere

Hypotese 2 Kontakt med innvandrere på jobben assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere

Forventning 1, kontakt med innvandrere fører til mer positive holdninger ovenfor innvandre og innvandrere, er delt i to, for å få to testbare hypoteser, og for å teste ulike former for kontakt. Poenget med dette er å teste ulike kontaktformer som har potensiale for å oppfylle vilkårene til Allports kontakthypotese.

Den generelle formen for kontakt, som gir hypotese 1, er basert på studiene til Jacobsen m. fl. (2013), Rafiqi og Thomsen (2014), og Tezanos- Pinto m. fl. (2010). Studiene bruker andel innvandrere, bostedskontakt og vennskap, som kontaktformer. Selv om jeg her kunne benyttet både vennskap og bostedskontakt som kontaktform, har jeg valgt en form for kontakt som fanger opp all kontakt. Dette gjøres for å få et helhetlig mål på kontakt. Målet med oppgaven er ikke å teste alle de ulike formene for kontakt, men å se på effekten av å teste spesifikke former for kontakt opp mot en generell form.

I den generelle kontaktformen ligger bostedskontakt, vennskap, tilfeldig kontakt, kontakt gjennom familie og kontakt på jobben innbakt. I utgangspunktet ville det være interessant om jeg kunne utelukket jobbkontakt, men det er ikke mulig i datasettet som brukes i denne oppgaven.

Denne formen for kontakt forholder seg i liten grad direkte til vilkårene i Allports teori. Likevel kan man begrunne at man ut fra kontakthypotesen vil kunne forvente positiv assosiasjon mellom generell kontakt med innvandrere og holdninger til innvandrere. Dette

kan begrunnes med at vilkårene er ment å øke sannsynligheten for at kontakt får denne effekten, men de er ikke absolutte. En annen mulighet er at forhold ved det norske samfunnet fører til at kontakten mellom majoritetsbefolkningen og minoriteter i stor grad følger vilkårene *lik status* i kontakten, *å jobbe sammen mot et felles mål*, og at kontakten er *støttet av en autoritet* (Jacobsen 2013). Et element som imidlertid er spesielt utfordrende med denne formen for kontakt er selvseleksjon, det er lett å se for seg at man kan velge bort flere av kontaktformene hvis man er negativ til innvandrere.

Hypotese 2, bygger i større grad på kontaktformen jobbkontakt som ifølge Allport selv har økt sannsynlighet for å følge vilkårene, sammenlignet med andre kontaktformer. I tillegg kan man til en viss grad anta at en arbeidsplass er en kontekst der man arbeider med kolleger mot felles mål, jobber i felleskap om å nå målene, har lik status på arbeidsplassen og at kontakt er støttet av autoriteter eller normer. Denne formen for kontakt, kan også sies å være bedre når det gjelder å unngå faren for selvseleksjon, selv om det både er mulig å velge en annen arbeidsplass og til en viss grad å velge bort kontakt med innvandrere på arbeidsplassen.

Forventning 2: *Relativ deprivasjon fører til at personer som opplever større trygghet ovenfor konkurranse fra innvandrere har større grad av positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere.*

Hypotese 3 Å jobbe i en statlig eid virksomhet assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere

Hypotese 4 Økonomisk trygghet assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere.

Hypotese 3 og 4 er som det kommer frem i forventning 2 knyttet til relativ deprivasjon. Dette er et alternativ til kontakthypotesen. Disse hypotesene har to hovedformål; Å se assosiasjoner som kan være knyttet til relativ deprivasjon direkte, og som kontroll når man analyserer assosiasjonen mellom utdanning og holdninger til innvandring senere. Det sistnevnte er givende når en skal drøfte den tredje alternative teorien, kultur- og ideologiteorien.

Å teste for relativ deprivasjon, betyr å prøve å finne variabler som identifiserer grupper som i større grad er disponert for å føle seg truet av innvandrere når det gjelder deres posisjon på

arbeidsmarkedet eller i samfunnet for øvrig. Det vanligste målet ville her vært utdanning. I denne oppgaven har jeg imidlertid valgt å bruke utdanning på en litt annen måte, som vises i forventning 3. Ved å kontrollere for relativ deprivasjon gjennom andre variabler, kan man hvis man får det til på en god nok måte, snakke om utdanningsvariabelen som et mål på den alternative teorien på utdanning; kultur- og ideologiteorien.

Hypotese 3 er relevant for teorien om relativ deprivasjon fordi det å jobbe i en statlig eid virksomhet kan gi økt jobbtrygghet. Datasettet som benyttes i oppgaven gir få gode mål på jobbtrygghet. Det kunne vært interessant å se på næringer, men det er ikke mulig. Det er derfor valgt å fokusere på om eierskapet av arbeidsplass er statlig eller ikke.

Det er en forståelse i det norske samfunnet at det å jobbe i staten gir økt sikkerhet fra å få sparken eller å bli permittert. Grunnen til dette kan være delen om oppsigelsesvern i tjenestemannsloven. Norske arbeidstakere nyter godt av et oppsigelsesvern som beskytter mot usaklige oppsigelser. For arbeidstakere i private selskaper, kommune eller fylke er oppsigelsesvernet lovfestet gjennom arbeidsmiljøloven (Lovdata 2016a). For statsansatte er oppsigelsesvernet lovfestet gjennom tjenestemannsloven (Lovdata 2016b). To forhold er relevante for variabelens relevans knyttet til relativ deprivasjon. Det første forholdet er om man faktisk er tryggere ovenfor konkurranse og endringer som skjer på bakgrunn av innvandringen hvis man er arbeidstaker i virksomhet eid av staten. Like viktig er det om man føler at man er tryggere om man jobber i staten.

En fellesnevner for begge lover er at de gir arbeidstaker, tjenestemann eller embedsmann beskyttelse mot oppsigelser uten en saklig begrunnelse. Ordlyden og tolkningen er noe ulik rundt forholdene som må ligge til grunn for oppsigelse av en tjenestemann eller embedsmann.

Paragraf §10 i tjenestemannsloven (Lovdata 2016b) definerer regler for oppsigelse av tjenestemann med mer enn to års sammenhengende tjeneste, eller midlertidig tjenestemann med mer enn fire års sammenhengende tjeneste. Oppsigelse må ut fra reglene skje med seks måneders frist, når stillingen inndras eller arbeidet faller bort. I tillegg er det mulig å si opp tjenestemann ved sykdom, som gjør at man ikke er kvalifisert for oppgaven, eller ved grov uforstand i tjenesten.

I paragraf §15-7 defineres vern mot usaklige oppsigelser for ansatte i fylke, kommuner og private virksomheter (Lovdata 2016a). Arbeidstakere kan ikke sies opp uten saklig

begrunnelse ut fra forhold knyttet til virksomheten, arbeidsgiver eller arbeidstakers forhold. Om oppsigelsen skyldes driftsinnskrenkning faller saklig begrunnelse bort om det finnes annet passende arbeid i virksomhet som arbeidstaker kan tilbys. Det er i utgangspunktet ikke en saklig grunn for oppsigelse hvis arbeidsgiver ønsker å sette ut virksomhetens drift på oppdrag, ved bruk av selvstendige oppdragstakere. Slik oppsigelse kan likevel begrunnes som saklig, hvis det er nødvendig for virksomhetens videre drift.

Selv om det finnes flere andre paragrafer som gjelder ulike forhold rundt oppsigelse, velger jeg her å ta utgangspunkt i disse. Blant annet gjelder egne paragrafer for embedsmenn. Embedsmennene er likevel en liten andel av de som jobber i staten og er på vei ut av systemet. Jeg tar derfor utgangspunkt i paragrafen som omhandler tjenestemenn.

Som man kan se i paragrafene som beskrives over, har alle arbeidstakere i utgangspunktet ett sterkt oppsigelsesvern. Likevel er det noen forskjeller som kan bidra til å skape større trygghet for de som jobber i staten. Ingen av lovene åpner slik jeg ser det for oppsigelser for å ansette andre i samme stilling. Det er derfor ikke grunn for å være redd for å miste en jobb man allerede har i konkurranse med innvandrere. Likevel åpner arbeidsmiljøloven for oppsigelse for å sikre virksomhetens drift og når forhold ved virksomheten gjør det nødvendig. Denne delen av loven, kan sies å være nødvendig, men gjør det også mulig å miste jobben, fordi virksomheten utkonkurreres av andre virksomheter. Dette gjør det mulig å føle seg truet av andre virksomheter, som kan konkurrere med egen virksomhet. Man kan for eksempel se for seg virksomheter med lavere lønnskostnader ved bruk av arbeidsinnvandrere, som dermed står sterkere i konkurranse med virksomheter som ikke bruker slik arbeidskraft. Denne formen for konkurranse er lite sannsynlig for statlige virksomheter.

I tillegg kan man argumentere for at statlige arbeidsplasser innehar en stabilitet eller følelse av stabilitet som gjør at ansatte i statlige virksomheter føler seg tryggere. Ut ifra dette kan man anta at «å jobbe i staten» er et mål på jobbtrygghet.

Den andre formen for trygghet som defineres som en viktig faktor innen teorien om relativ deprivasjon er økonomisk trygghet. Her brukes husholdningsinntekt som variabel. I tillegg gjøres variabelen dikotom, med utgangspunkt i median husholdningsinntekten som er ca. 450.000. På grunn av begrensede muligheter i datasettet, settes denne grensen på 500.000.

Forventning 3: *I henholdt til kultur- og ideologiteorien fører utdanning til større grad av positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere*

Hypotese 5 Fullført videregående opplæring er assosiert med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere sammenlignet med de som ikke har fullført videregående opplæring.

Hypotese 6 Utdanning på høyskole-/universitetsnivå assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere sammenlignet med de som ikke har utdanning på høyskole-/ universitetsnivå.

Hypotese 5 og 6 deler den tredje av hoved forventningene i to. Dette gjøres fordi man ønsker å se på effekten av fullført videregående inkludert påbygg og høyere utdanning på universitet- og høyskolenivå hver for seg. Begge disse hypotesene er knyttet til ett og samme dummyvariabelsett, med referansegruppen ikke fullført videregående eller lavere utdanning.

I denne oppgaven fokuseres det på kultur- og ideologiteorien og relativ deprivasjon, som begge bruker utdanning som en indikator for å undersøke teorien. Slik variabelen brukes i denne oppgaven, vil man kunne forsvare å kalle støtte til den tredje forventningen en støtte til kultur- og ideologiteorien. Dette kan forklares ved at man i tillegg til utdanningsvariablene, kontrollerer for relativ deprivasjon gjennom variablene som måler økonomisk trygghet (husholdningsinntekt over 500.000) og jobbsikkerhet (å jobbe i en statlig eid virksomhet). En stor del av det som kobler utdanning og relativ deprivasjon er nettopp økonomisk trygghet og jobbsikkerhet. Spesielt vil man kunne argumentere for at dette gjelder økonomisk sikkerhet.

3 Data og metode

Først i dette kapitlet vil det gjøres rede for datamaterialet som benyttes i oppgaven og dataenes utvalg. Videre vil avhengig variabel beskrives, sammen med drøfting av aktuelle elementer i utforming av denne variabelen og redegjørelse for chronbach alpha test. Etter dette vil analysestrategien for oppgaven bli presentert. Til slutt vil uavhengige variabler og kontrollvariabler presenteres.

3.1 Data

Datasettet som analyseres i oppgaven er en sammenslått utgave av to datasett, ett fra 2013 og ett fra 2014. Dette er valgt for å øke utvalget i datasettet. Datasettene er fra 3. kvartal av reise- og ferieundersøkelsen til SSB. Reise- og ferieundersøkelsen som er en videreføring av omnibusundersøkelsen, har som formål å kartlegge nordmenns reisevaner og å samle inn data til annen viktig statistikk. Et av temaene i 3. kvartal av undersøkelsen er holdninger til innvandring og kontakt med innvandrere. I tillegg inneholder datasettet viktige bakgrunnsvariabler og variabler som omhandler arbeid og inntekt. Datasettene for 2013 og 2014 har bruttoutvalg på 1987 (2013) og 2000 (2014) og nettoutvalg på 1155 (2013) og 1082 (2014). Dette tilsvarer en svarprosent på 58,1 og 54,1.

Samlet blir datasettets størrelse 2237. Utvalget i undersøkelsen er individer med alder mellom 15 og 79 år, og ble trukket som landsdekkende, representative utvalg i ett trinn. Undersøkelsen ble gjennomført ved telefonintervju.

Jeg har valgt å benytte dette datasettet fordi det inneholdt en kombinasjon av variabler som er bedre til oppgavens formål enn andre datasett. Dette gjelder spesielt kontaktvariablene.

3.2 Avhengig variabel: holdninger til innvandring og innvandrere

Den avhengige variabelen i oppgaven er en kombinasjon av seks ulike variabler som måler ulike forhold ved holdninger til innvandrere. Dette er gjort ved å lage en indeks basert på disse variablene. Videre er det gjennomført en Chronbach alpha test for å finne ut om korrelasjonen mellom de ulike variablene i indeksen er høy nok til at indeksen blir brukbar.

De seks påstandene som er del av indeksen er:

- Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv
- Innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene
- Innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge.
- Innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet
- Alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn
- Arbeidsinnvandring fra land utenom Norden bidrar for det meste positivt til den norske økonomien

Alle holdningsvariablene er kodet på samme måte, med verdiene «helt enig», «nokså enig», «både og», «nokså uenig» og «helt uenig». Da spørsmålene er stilt på noe ulik måte, er det ikke standardisert i hvilke grad helt enig eller helt uenig representerer positive eller negative holdninger. For å gjøre det enklere å jobbe med, og for å unngå at Chronbach alpha testen måtte snu variabler, har disse blitt kodet om. Slikt får variablene de nye verdiene «negativ», «nokså negativ», «nøytral», «nokså positiv» og «positiv».

Grunnen til at jeg slår sammen de ulike holdningsvariablene til en indeks, er todelt. En indeks vil kunne være mer presis enn å bruke en enkeltstående variabel. Man kan forvente at det finnes små variasjoner mellom variablene, som man utelukker ved å benytte en indeks, og som ikke ville være relevante for oppgaven. Spesielt gjelder dette variabler som måler holdninger rettet mot ulike deler av samfunnet, som kultur, sosiale velferdsgoder, arbeidsliv og sikkerhet. Dette henger delvis sammen med det andre argumentet for å benytte en indeks. Ved å teste om det finnes systematikk i svarene på flere ulike holdningsspørsmål gjennom Chronbach Alpha, og videre bruke denne indeksen i standardisert utgave for å analysere holdninger. Vil man i større grad studere holdninger, i stedet for enkeltstående utsagn. Dette støtter seg på Allports (1979) inndeling av fordommer, generaliserte oppfatninger og holdninger. Ved bruk av en av de seks variablene i datasettet som går på holdninger, er det mulig at jeg kun hadde observert generaliserte oppfatninger eller fordommer. Ved å lage en indeks basert på alle disse variablene, vil jeg i større grad undersøke underliggende holdninger.

3.2.1 Chronbach alpha

For å få en god indeks, som i stor grad egner seg til å måle holdninger til innvandrere er chronbach alpha testen benyttet. Dette er en metode for å måle grad av intern konsistens mellom indikatorene som inngår i indeksen (Ringdal 2009: 87). Kun gjennomsnittlig korrelasjon mellom indikatorene og antall indikatorer påvirker resultatet av testen, som er skalaens reliabilitets koeffisient. Det er vanlig å bruke 0.7 som en nedre grense for hva man ønsker at reliabilitets koeffisienten skal ligge på. Denne grensen har å gjøre med hvordan korrelasjonen med andre variabler blir påvirket. Når reliabiliteten er høyere enn 0.7 blir korrelasjonen med andre variabler i liten grad krympet av målefeil (Ringdal 2009: 331).

Tabell 1 Cronbach alpha

Gjennomsnittlig korrelasjon mellom indikatorene	0.658954
Antall indikatorer i skalaen	6
Skalaens reliabilitets koeffisient	0.8307

I tabell 1 ser man at reliabilitetskoeffisienten for holdningsindeksen basert på de 6 holdningsspørsmålene i data er 0.83. Det viser at indeksen kan brukes. I tillegg viser tabellen at den gjennomsnittlige korrelasjonen mellom indikatorene er 0.65 og at antall indikatorer er 6. Dette er viktig fordi det viser hvorfor indeksen er brukbar. Som nevnt påvirkes reliabilitets koeffisienten av gjennomsnittlig korrelasjon og antallet indikatorer. Det vil si at man enten må ha en høy korrelasjon eller et høyt antall indikatorer. I holdningsindeksen er det høy korrelasjon mellom indikatorene som gjør reliabilitets koeffisienten god. Hvis korrelasjonen hadde vært lavere, ville det vært nødvendig med 10 indikatorer for å få reliabilitets koeffisient på 0.70. Det er viktig fordi det viser at indeksen som utgjør den avhengige variabelen er god.

3.2.2 Holdningsscore

Den endelige variabelen er en standardisering av indeksen. Dette er gjort for å skape en variabel som kan tolkes, i større grad enn den opprinnelige indeksen. Scoren er generert som en z- score, slik at gjennomsnittet blir lik 0 og standardavviket blir 1.

Z- score er en løsning på problemet med å sammenligne modeller med forskjellige målestokker. I utgangspunktet er det ikke relevant i oppgaven, fordi det ikke er benyttet andre mål på holdninger som jeg ønsker å sammenligne holdningsvariabelen med. Likevel kan det

være praktisk for tolkningen, fordi Z-score er konstant. Den standardiserte indeksen har gjennomsnitt lik null og standard avvik 1, slik en forventer av en z- score.

Indeksen går fra -2,95 til 1.52. Ut i fra den standardiserte indeksen vil jeg kunne tolke respondenter som har en score over null som mer positive til innvandrere enn gjennomsnittet.

3.3 Analyseteknikk

Analysemetoden i undersøkelsen er i hovedsak multippel lineær regresjon. I de to analysekapitlene er det tre modeller. Den første modellen i hver av de to kapitlene er en enkel regresjonsmodell som viser assosiasjonen mellom den primære uavhengige variabelen for kontakt og den avhengige variabelen holdningsscore. I den andre av modellene inkluderes flere uavhengige variabler i en multiple regresjonsmodell. I den tredje inkluderes samspillsvariabler knyttet til kontaktvariabelen.

Formålet med å inkludere flere variabler er, i tillegg til å undersøke flere assosiasjoner, å undersøke om sammenhengen er spuriøs eller konfundert (Skog 2004: 214).

Minste kvadratsums metode (OLS) brukes for å beregne en regresjonslinjen med så liten restleddsvariasjonen som mulig (Skog 2004: 214-222; Ringdal 2009: 364-366). I analysen vil fokusere på om koeffisientene er signifikante, og størrelsen på de primære uavhengige variablene i forhold til hverandre. Konstantledd har liten betydning, da det ikke er noe poeng å regne ut spesifikk posisjon på holdningsscore.

For å vurdere de ulike modellene i oppgaven opp mot hverandre brukes justert R². R- kvadrat (R²) er et mål på forklart varians. Det vil si hvor mye av variasjonen på den avhengige variabelen som forklares av de uavhengige variablene i en modell. Det er vanlig å anvende justert R², fordi det tas høyde for antall variabler i modellen. Grunnen til dette er at estimatet R² blir skjevt når en legger til flere uavhengige variabler (Skog 2004: 265). Det er spesielt viktig når antallet respondenter er så lite som i denne oppgaven.

En annen viktig del av analysestrategien er å undersøke om de primære uavhengige variablene som er signifikante i analysen, er signifikant ulike hverandre. Det gjøres ved bruk av t-test. Spørsmålet er om man kan forkaste nullhypotesen som går ut på at de to koeffisientene er like eller ikke. I analysekapitlet presenteres testobservatør som skal vurderes opp mot kritisk verdi og konklusjon, mens utregninger og mer om testen vil være del av vedlegg. Fokuset vil være

om testobservatør er større eller mindre enn 1.96, som er kritisk verdi på 5% nivået som er valgt for oppgaven.

3.4 Uavhengige variable

Denne delen av metodekapitlet omhandler de uavhengige variablene og kontrollvariabler. Først vil de to kontaktvariablene bli presentert med egne tabeller (tabell 2 og 3) som viser fordeling for hver av de to variablene. Videre vil de andre primære uavhengige variablene og kontroll variablene bli presentert. Her vil det bli presenterte to tabeller, en for de primære uavhengige variablene (tabell 4), og en for kontrollvariabler (tabell 5)

3.4.1 Kontakt

Kontakt er den viktigste variabelen for å undersøke forskningsspørsmålet i oppgaven. For å teste ulike former for kontakt som både følger Allports teori og studier av kontakt i Norge har jeg valgt to ulike variabler som presenterer ulike former for kontakt. Generell kontakt og jobbkontakt.

Generell kontakt

Variabelen for generell kontakt med innvandrere er den bredeste av variablene som måler kontakt med innvandrere i datasettet. Den tar for seg alle former for kontakt og er en samlevariabel, som etterfølges av oppfølgingsspørsmål om ulike arenaer for kontakt.

Tabell 2 Fordeling i andel og antall generell kontakt

Generell kontakt	Andel	N
Ja	74.37	1651
Nei	25.63	569
N=		2220
Missing		17
Skjevhet		-1,12

Her inngår kontakt med innvandrere på jobben, sammen med kontakt i nabolaget, kontakt gjennom venner og kjente og kontakt med innvandrere gjennom familie. Variabelen er basert på spørsmålet; «Har du selv kontakt med innvandrere som bor i Norge, f.eks. på jobben, i nabolaget, blant venner, familie e.l.?» Variabelen er dikotom og har verdiene «ja» og «nei». I tabell 2 ser vi at andelen som har generell kontakt med innvandrere er 74,37.

Ofte kontakt med innvandrere på jobben

Kontakt med innvandrere på jobben er den andre variabelen som måler kontakt med innvandrere i denne oppgaven. Hovedmålet ved å bruke denne variabelen, er å teste kontakt i en form som kan sies å være nært opp til den formen for kontakt Allport

beskriver som best til å påvirke holdninger. Spesielt er den inspirert av beskrivelsen av jobbkontakt, men den er også den best tilgjengelige variabelen når en vurderer den opp mot vilkårene for kontakt i Allports teori. Variabelen er en kombinasjon av to variabler. Det første spørsmålet variabelen er basert på er; «I hvilke sammenhenger har du kontakt med innvandrere som bor i Norge? Er det...A. Kontakt med innvandrere på jobben?». Variabelen er kodet med verdiene «ja» og «nei». Det andre spørsmålet er «Hvor ofte vanligvis kontakt med innvandrere?». Denne variabelen er i utgangspunktet med verdiene «daglig», «ukentlig», «månedlig», og «sjeldnere enn månedlig». De to variablene er koblet sammen på en måte som gjør at de som både har verdien «ja» på variabelen for jobbkontakt, og verdiene «daglig» eller «ukentlig» på spørsmålet om hvor ofte en har kontakt, har verdien 1. De som enten ikke har kontakt med innvandrere på jobben, eller har kontakt med innvandrere månedlig eller sjeldnere, har verdien 0.

Grunnen til at jeg har valgt å koble de to variablene sammen er for å sørge for at det er en viss kontinuitet i kontakten og for å utelukke tilfeldig kontakt som i liten grad har betydning. I tabell 3 ser vi at det er 36,7 prosent av utvalget som både har kontakt med innvandrere på jobben og kontakt ukentlig eller daglig.

Tabell 3 Fordeling i andel og antall jobbkontakt

Jobbkontakt	Andel	N
Ja	36.7	604
Nei	63,3	1043
N=		1647
Missing		590
Skjevhet		0.55

Tabell 4 fordeling i andel og antall øvrige primære uavhengige variabler

Variabel	Andel	N=
<u>Utdanning</u>		
Ikke fullført videregående (Referansegruppe)	34.20	740
Fullført VGS eller Påbygg	29.11	630
Høyskole eller universitet	36.69	794
Missing		73
N=		2164/ 2237
<u>Å jobbe i statlig eid virksomhet</u>		
Nei	89.99	2013
Ja	10.01	224
Missing		0
N=		2237
<u>Husholdningsinntekt under/over median</u>		
Under	26.17	481
Over	73.83	1357
Missing		399
N=		1838/2237

3.4.2 Andre primære uavhengige variabler og kontroll variabler

I tillegg til de to kontaktvariablene er utdanning, husholdningsinntekt over 500.000 og jobbe i statlig eid virksomhet primære uavhengige variabler i oppgaven. Det kontrolleres også for om en er sysselsatt, kjønn, alder og om en er bosatt på et tettsted med flere eller færre enn 100.000 innbyggere.

Utdanning

Utdanningsvariabelen er kodet til ett sett med tre dummyvariabler. Den er omkodet fra en original variabel med 8 variabler. Verdiene er delt inn i tre grupper «Ikke fullført VGS eller mindre», «fullført VGS eller påbygg» og «minst noe høyere utdanning». Dette er valgt ut fordi jeg først og fremst er opptatt av forskjellen mellom dropouts fra videregående, de som har fullført videregående og de som tar høyere utdanning. En slik koding er mer egnet i analysen enn en dummykoding av den opprinnelige variabelen, fordi en ville fått grupper som ikke er interessante. Grupper som er fjernet og tatt inn i den nye variabelen er de som kun har fullført barneskole, de som kun har fullført ungdomsskole, og de som har påbygg til

videregående utdanning. En annen grunn til å kode variabelen på denne måten, er for å få større grupper, som er bedre egnet til analysen.

Å jobbe i statlig eid virksomhet

Variabelen å jobbe i statlig eid virksomhet er knyttet til forventning 2 i oppgaven og skal brukes til å teste hypotese 3. Variabelen er omkodet ut i fra en variabel som måler eierskap av arbeidsplass. Denne variabelen har 6 verdier. Dette er «personlig eid selskap» «aksjeselskap», «organisasjon eller lignende», «kommunal virksomhet», «fylkeskommunal virksomhet» og «statlig eid virksomhet». Denne er for undersøkelsens formål omkodet til en dikotom variabel med verdien «Ikke statlig eid virksomhet» og «statlig eid virksomhet». I den nye dikotome variabelen får de som jobber i statlig eid virksomhet verdien 1.

Husholdningsinntekt under/ over 500.000

Variabelen for husholdningsinntekt over 500.000 er en dummyvariabel der de med husholdningsinntekt på 500.000 eller mer har verdien 1. Skillet over/ under 500 .000 har jeg valgt ut fra samfunnets median inntekt som er 450.000. Ideelt sett burde skillet vært akkurat median inntekt, men på grunn av verdiene i den originale variabelen er 500.000 valgt. Den originale variabelen har 12 verdier der de fleste med noen få unntak dekker inntektsgrupper på 100.000. Unntakene er gruppene frem til 300.000, hvor intervallet er på 50.000. Gruppene går opp til 900.000 eller mer.

Tabell 5 Fordeling i andel og antall kontrollvariabler

Variabel	Andel	N=
<u>Sysselsatt</u>		
Ja	69.35	1536
Nei	30.65	679
Missing		22
N=	100	2215/2237
<u>Kjønn</u>		
Mann	49.53	1108
Kvinne	50.47	1129
Missing		0
N=	100	2237
<u>Bosted flere eller færre enn 100.000 innbyggere</u>		
Over 100.000	27.98	505
Under 100.000	72.02	1300
Missing		432
N=	100	1805/2237
<u>Student</u>		
Ja	10,5	235
Nei	89,5	1983
Missing		19
N=	100	2218/2239
<u>Alder</u>		
Verdier		15-79
Gjennomsnitt		45.55
Standard avvik		17.21
N=		2237

Ikke sysselsatt

Variabelen ikke sysselsatt er en dikotom variabel laget ut i fra spørsmålet om man vanligvis er sysselsatt, og har verdiene ja og nei. Variabelen er brukt for å skille ut de som ikke er i arbeidslivet i deler av analysen og som kontrollvariabel i den andre delen. I delen om jobbkontakt er de som ikke er sysselsatte utelatt fra analysen. I resten av oppgaven er variabelen kontrollvariabel der de som ikke er sysselsatte har verdien 1.

Å bo på tettsted med over 100.000 innbyggere

Tettsted over 100.000 er en dikotom variabel som måler befolkningsstørrelsen på bosted. Variabelens verdier er over 100.000 innbyggere og under 100.000 innbyggere. Variabelen er utledet fra spørsmålet «bor du i et tettsted eller en by med...», med verdiene «under 2 000 personer», «mellom 2 000 og 20 000 personer», «mellom 20 000 og 100 000 personer», og «100 000 personer eller fler». I den nye dikotome variabelen har de som bor på tettsted med over 100.000 innbyggere verdien 1.

Student

På samme måte som jeg ønsker å kontrollere for effekten av å være sysselsatt, ønsker jeg å kontrollere for effekten av å være student. Studentvariabelen er spesielt relevant når en ser den i sammenheng med utdanningsvariabelen, variabelen for jobbtrygghet og variabelen for økonomisk trygghet. For studenter vil disse variablene kunne fungere på en litt annen måte fordi man i større grad kan påvirkes av den utdannelsen man er på vei til å ta, fremfor den utdannelsen en allerede har. Knyttet til økonomisk trygghet vil man i større grad svare på bakgrunn av de økonomiske utsiktene en har ved en fremtidig jobb, fremfor den økonomisk situasjonen man er i når man svarer på spørsmålet.

Ved å ha med studentvariabelen kontrollerer man for de som ikke er ferdig med utdanning, selv om de har en verdi på fullført utdanning. Variabel for om man er student eller elev er en dummyvariabel der studenter eller elever har verdien 1.

Kjønn

Kjønn er en viktig kontrollvariabel i oppgaven, fordi kvinner i større grad enn menn er positive til innvandrere (Blom, 2015). I Statistisk sentralbyrås undersøkelse av holdninger til innvandrere i 2015 svarte 76% av kvinnene at de var enige i utsagnet om at innvandrere beriker landets kultur, mens 68% av mennene svarte det samme. Kvinner sier seg også i mindre grad enig i at «Innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene» og at «Innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet» (Blom, 2015:40-41).

Kjønnsvariabelen er en dikotom variabel der verdien en er kvinner.

Alder

Aldersvariabelen har 65 verdier som representerer alder for personer i alderen 15 – 79 år. Gjennomsnittsalder for utvalget er 45 år. For å tilpasse variabelen til regresjonsmodellene har jeg gjort verdien for de som er 15 år til nullpunkt, slik at variabelens verdier går fra 0 – 65.

3.5 Hva gjøres med missing

I datasettet er det knyttet til flere av variablene et relativt høyt antall som mangler svar. Spesielt gjelder dette variablene jobbkontakt, husholdningsinntekt over eller under 500.000 og å bo på ett sted med over 100.000 innbyggere. For å ikke få svært sprikende utvalg mellom de ulike modellene har jeg valgt å utelukke de respondentene som har missing i en variabel fra utvalget i hele oppgaven. Utvalget blir da på 1,770 når alle er med og 1,067 når kun de syselsatte er med.

4. Analyse, generell kontakt

Analysen i oppgaven er som nevnt tidligere delt i to deler. Denne delingen er gjort ut ifra de to formene for kontakt som undersøkes i oppgaven. I dette kapitlet vil generell kontakt med innvandrere og hvordan det assosierer med holdninger til innvandrere analyseres. I tillegg vil de alternative forventningene og hypotesene være del av analysen. Hovedpoenget med modellene har vært å teste hypotesene 1 til 6, med unntak av hypotese 2 som er fokus for neste analysekapittel. I tillegg til modellene som er del av de to analysekapitlene er det også gjort ulike analyser som er lagt til som vedlegg. Blant annet flere bivariate modeller, modell med alternativt utvalg og flere samspillsmodeller.

Hypotese 1 Generell kontakt med innvandrere assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere

Hypotese 3 Å jobbe i en statlig eid virksomhet assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere

Hypotese 4 Økonomisk trygghet assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere.

Hypotese 5 Fullført videregående opplæring er assosiert med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere sammenlignet med de som ikke har fullført videregående opplæring.

Hypotese 6 Utdanning på høyskole-/universitetsnivå assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere sammenlignet med de som ikke har utdanning på høyskole-/ universitetsnivå.

I dette kapitlet har jeg valgt å fokusere på hypotese 1, men hypotese 3 til 6 vil også bli drøftet opp mot resultatet i denne delen av analysen. Slik vil kapitlet ta opp de tre teoretiske perspektivene i oppgaven; kontakthypotesen, relativ deprivasjon og kultur- og ideologi teorien. Dette gjøres ved tre ulike modeller. En bivariat regresjonsmodell, en multivariat modell og en multivariat modell hvor det testes for samspill. Jeg kunne valgt å inkludere bivariate modeller som viser assosiasjonen med de tre andre primære uavhengige variablene og holdninger. Jeg valgte likevel å kun ta med bivariate modell for kontaktvariabelen, på grunn av plasshensyn og for å gjøre oppgaven mest mulig oversiktlig.

Holdningskåre er avhengig variabel i alle modellene. Jeg kunne også ha gjort samme begrensning i utvalget som i neste analysekapittel ved kun å ha med de sysselsatte. En versjon av modell 2, hvor dette er gjort er vedlegg til oppgaven.

Modell 1: Bivariat modell med generell kontakt som uavhengig variabel.

Modell 2: Multivariat modell med generell kontakt, utdanningsdummyene VGS+ og høyere utdanning (referansegruppen er ikke fullført VGS eller lavere utdanning), å jobbe i statlig eid virksomhet, og husholdningsinntekt over 500.000 som viktige primære variabler som er relevante for de tre hovedperspektivene i oppgaven. I tillegg kontrolleres det for andre relevante variabler som kjønn, alder, å bo på tettsted med over 100.000 innbyggere, om man er student og om man er sysselsatt.

Modell 3: Lik modell 2, med med variabler for å teste samspill mellom den primære uavhengige variabelen for generell kontakt og de ulike uavhengige variablene. Det er testet samspill for generell kontakt sammen med variablene fullført videregående utdanning, utdanning på høyskole- og universitetsnivå, jobb i statlig eid virksomhet, husholdningsinntekt over 500.000, kjønn, alder, om man er student, om man er sysselsatt, og om man bor på et tettsted med over 100.000 innbyggere.

De tre modellene vil også gjentas i neste analysekapittel, men i stedet for generell kontakt som primær uavhengig variabel, vil jobbkontakt benyttes. Videre i denne analysen vil det sees bort fra forskjellene mellom de to formene for kontakt, men det vil trekkes inn i diskusjon- og avslutningsdelen av oppgaven. Først i dette kapitlet vil tabell 6 presenteres, gjennom å kommentere resultatene i hver av modellene. Her vil det fokuseres på om koeffisientene knyttet til de ulike variablene er signifikante, om hypotesene skal forkastes ut i fra resultatet, hvor store de signifikante koeffisientene er, hvordan de skal tolkes og hvor mye de ulike modellen forklarer av variasjonen på den avhengige variabelen gjennom tolkning av justert R². Videre vil resultatet tolkes opp mot hver av de teoretiske perspektivene.

Tabell 6 Analyse 1 (modell 1, 2 og 3)

Variabler	Modell 1	Modell 2	Modell 3
Generell kontakt	.40 (0.5)***	.25 (.05)***	.44 (.21)*
<i>Ikke fullført videregående (referansegruppe)</i>		<i>Ref.</i>	<i>Ref.</i>
Fullført VGS eller Påbygg		.08 (.06)	.15 (.11)
Høyskole eller universitet		.63 (.06)***	.79 (.11)***
Jobb i statlig eid virksomhet		.08 (.07)	.10 (.21)
Husholdningsinntekt over 500.000		.15 (.05)**	.26 (.10)*
Kjønn (Kvinne =1)		.09 (.04)*	.08 (.09)
Alder		.01 (.01)	.00 (.00)
Alder kvadrert		-.00 (.00)	
Student		.24 (.11)*	-.22 (.26)
Ikke sysselsatt		-.01 (.07)	.05 (.12)
Tettsted over 100.000		.23 (.05)***	.29 (.11)*
<u>Samspill med generell kontakt</u>			
Fullført VGS eller Påbygg			-.09 (.13)
Høyskole eller universitet			-.20 (.13)
Jobb i statlig eid virksomhet			-.01 (.22)
Husholdningsinntekt over 500.000			-.14 (.12)
Kjønn			.02 (.10)
Alder			.00 (.00)
Student			.49 (.28)
Sysselsatt			-.11 (.14)
Tettsted over 100.000			-.08 (.13)
Konstantledd	-.27 (.05)***	-.80 (.12)***	-.83 (.19)***
Juster R2	.03	.15	.15
N=	1,770	1,770	1,770

Signifikantnivåer: * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001

Modell 1 viser assosiasjonen mellom generell kontakt og holdninger til innvandring og innvandrere, når det ikke er kontrollert for andre viktige uavhengige variabler eller kontrollvariabler. Koeffisienten for generell kontakt er signifikant og viser at gjennomsnittet på holdningskåren ligger 0.40 standardavvik høyere for de med generell kontakt, sammenlignet med gjennomsnittet for de som ikke har slik kontakt. Det betyr at man ikke kan forkaste hypotese 1 som omhandler assosiasjonen mellom generell kontakt med innvandrere og holdninger til innvandrere når dette undersøkes gjennom bivariat regresjon. Juster R² viser at modellen forklarer 4% av variasjonen på den avhengige variabelen. Videre vil det bli undersøkt hvordan assosiasjonen påvirkes av kontroll for andre variabler.

Modell 2 inkluderer variabler som er relevant for teoriene relativ deprivasjon, kultur- og ideologiteorien og kontrollvariabler. Det vil si variabler for utdanning, jobb i statlig eid virksomhet, husholdningsinntekt og kontrollvariablene kjønn, alder, student, sysselsatt og bosteds størrelse. Vi ser i modellen at koeffisienten for generell kontakt fortsatt er signifikant på 5 % nivået.

Koeffisienten for generell kontakt viser at gjennomsnittet for de som har verdien null på alle de andre uavhengige variablene, men har generell kontakt med innvandrere har ett gjennomsnitt 0.25 standardavvik høyere enn de med null på alle de uavhengige variablene inkludert generell kontakt. Det betyr at assosiasjonen er noe svakere når en kontrollerer for andre variabler, men at det fortsatt er en assosiasjon mellom generell kontakt og holdninger til innvandrere.

Ut ifra koeffisienten i modell 1 og modell 2 har man ikke grunn til å forkaste hypotese 1. En vil derfor også kunne si at resultatene foreløpig støtter den første av hoved forventningene. Videre kan man se på modell 2 i lys av de alternative hypotesene 3 til 6, og dermed også de alternative forventningene knyttet til relativ deprivasjon og utdanning.

Hypotese 3, som omhandler å jobbe i statlig eid virksomhet, kan undersøkes ved å se på koeffisienten med samme navn. Denne variabelen er ikke signifikant. Hypotese 3, kan dermed ikke støttes ut fra analysen i modell 2 og må forkastes. Hypotese 4 som omhandler økonomisk trygghet, undersøkes i modell 2 i variabelen husholdningsinntekt over 500.000. Denne variabelen er signifikant på 5% nivå, vi kan dermed ikke forkaste Hypotese 4. Samtidig viser koeffisienten at de med husholdningsinntekt på 500.000 eller mer har gjennomsnittlig

holdningskåre på 0,15 standardavvik mer enn de som har lavere husholdningsinntekt, når alle de andre variablene holdes konstant.

Både hypotese 3 og 4 er relevant for hoved forventningen knyttet til relativ deprivasjon. Selv om resultatet i modell 2 tyder på at det ikke er noen assosiasjon mellom det som er ment å måle jobbtrygghet og holdninger til innvandring og innvandrere, viser den samme modellen en assosiasjon mellom økonomisk trygghet og holdninger til innvandring og innvandrere. Det vil derfor bli interessant å drøfte om jeg kan beholde denne forventningen, selv om resultatet bare delvis støtter den.

Hypotese 5 og 6 inkluderer utdanning som del av analysen, og representeres som beskrevet tidligere av to variabler tilhørende samme dummysett. De som ikke har fullført videregående utdanning eller har lavere utdanning enn videregående er referansegruppe. Hypotese 5 omhandler kun de som har fullført videregående opplæring inkludert påbygging til studiekompetanse. Koeffisienten for denne gruppen er ikke signifikant. Det vil si at det ikke er noen assosiasjon mellom utdanning på videregående nivå og holdninger til innvandring, når en sammenligner med referansegruppen som er de med lavere utdanning. Ut ifra dette virker utdanning å ha liten betydning for holdninger til innvandring. Når en ser på hypotese 6, som omhandler gruppen med høyere utdanning på universitets- eller høyskolenivå, virker imidlertid utdanning viktigere. Koeffisienten for denne gruppen er 0.66, og signifikant. Det vil si at det er en assosiasjon mellom holdninger og å ha utdanning på universitets- eller høyskolenivå, og at de med slik utdanning har 0.66 høyere gjennomsnitt på holdningskåre enn de uten fullført videregående når alle de andre variablene holdes konstante. Det er viktig å legge merke til at man her ser i forhold til gruppen i den laveste utdanningsgruppen, altså referansegruppen, og ikke de med fullført videregående.

Selv om ikke begge de to hypotesene som omhandler utdanning er støttet av analysen følger resultatet det som er den tredje forventningen i oppgaven om at utdanning har betydning for holdninger til innvandrere.

I tillegg til variablene som er beskrevet over, som er direkte relevant for hypotesene i oppgaven, er det i modell 2 i tillegg kontrollvariabler. Selv om de ikke er direkte relevant for problemstillingen, er de en viktig og interessant del av modellen. Koeffisienten for å bo på tettsted med over 100.000 innbyggere er 0,23 og signifikant på 5% nivå. Kjønnsvariabelen er også signifikant i modell 2, og koeffisienten for kvinner er 0,09. Den siste variabelen som er

signifikant i modell 2 er studentvariabelen, som har en koeffisienten på 0,24 .

Aldersvariabelen og sysselsattvariabelen er ikke signifikante på 5% nivået i modell 2.

Justert R2 viser at modellen viser 15 % av variasjonen på den avhengige variabelen. Dette er en stor økning fra modell 1, der justert R2 er 3 %, det er likevel forventet når man har inkludert flere variabler. 15 % kan likevel sies å være en relativt stor prosentandel i en samfunnsvitenskapelig undersøkelse.

De viktigste observasjonene fra denne modellen er knyttet til hypotese 1, på bakgrunn av at denne hypotesen er hovedfokus i denne delen av analysen, og hypotese 6 fordi man ser at høyere utdanning har en assosiasjon av en størrelse som det er interessant å drøfte videre. En vil ut ifra denne delen av analysen ikke kunne avskrive kontakt som et element som har betydning for personers holdninger. Teoretiske aspekter som har betydning som selvseleksjon og type kontakt vil bli drøftet opp mot resultatet i avslutningsdelen av oppgaven. Det er likevel viktig å allerede som del av analysen legge merke til forskjellen i størrelse på koeffisientene for høyere utdanning på universitets- og høyskolenivå og generell kontakt med innvandrere. Dette vil også bli et sentralt tema i avslutningen. Videre vil man også teste om forskjellen mellom koeffisientene som er signifikante i modell 2 er signifikant ulike hverandre. Før det vil modellen med samspillsvariabler, modell 3 bli presentert.

I modell 3 kontrolleres det for samspill. Jeg gjør det, fordi det kan være interessant i drøftingen av teoriene opp mot hverandre. Spesielt om det finnes samspill mellom de primære uavhengige variablene og generell kontakt. Man kan for eksempel se for seg at generell kontakt spiller annerledes inn for de som opplever relativ deprivasjon. Eller at elementer innenfor kultur- og ideologiteorien spiller inn i hvordan kontakt assosierer med holdninger. Det er sentralt fordi man kan feiltolke en variabels assosiasjon, hvis det er samspill mellom variabler. I modell 3 er det knyttet til generell kontakt testet for samspill opp mot variablene fullført videregående utdanning, utdanning på høyskole- og universitetsnivå, jobb i statlig eid virksomhet, husholdningsinntekt over 500.000, kjønn, alder, om man er student, om man er sysselsatt og om man bor på ett tettsted med over 100.000 innbyggere. Ingen av samspillsleddene i modell 3 er signifikante på 5% nivå.

Er de signifikante variablene signifikant ulike hverandre.

Tabellen med de tre modellene viser allerede om variablene er signifikant ulike null. Ett annet element som kan være interessant er om de er signifikant ulike hverandre. Dette gjelder spesielt de variablene som representerer de ulike teoretiske perspektivene i oppgaven. Det er derfor gjort T- tester for relasjonene mellom tre variabler, generell kontakt, husholdningsinntekt og utdanning. Utrengninger er lagt til vedlegg, mens jeg under presenterer testobservatører for de ulike t-testene og konklusjon.

T- testen for generell kontakt og husholdningsinntekt gir en testobservatør på 1,18.

Sammenlignet med kritisk verdi 1,96 på 5% nivå er derfor ikke disse variablene signifikant ulike hverandre. Testobservatøren for t- testen for generell kontakt og utdanning er 1,81, som gir samme resultat. Heller ikke generell kontakt og utdanning på høyskole- eller universitetsnivå er signifikant ulike hverandre. T- testen for variablene utdanning på høyskole- og universitetsnivå og husholdningsinntekt over 500.000 gir en testobservator på 3.55. Det betyr at de to variablene er signifikante ulike hverandre.

Av de viktigste uavhengige variablene i oppgaven er det derfor kun utdanning på høyskole- og universitetsnivå og husholdningsinntekt over 500.000 som er signifikant ulike hverandre.

Forventning 1, generell kontakt

Hovedpoenget ved modell 1 og 2 var å teste hypotese 1, *Generell kontakt med innvandrere assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere*. I de to modellene er koeffisienten for generell kontakt som nevnt signifikant. I modell 3 er også generell kontakt signifikant. Her vil fokuset likevel være modell 1 og 2, da jeg ikke fant støtte for samspill.

De to modellene viser altså en assosiasjon mellom generell kontakt og holdninger til innvandring og innvandrere. Likevel ser man en tydelig endring på koeffisienten når man inkluderer flere uavhengige variabler. Støtten til hypotese 1, er en støtte til flere norske studier om temaet. Blant annet følger den studien til Jacobsen m. fl (2013), som undersøker kontakt ved å se på assosiasjonen mellom andelen innvandrere og holdninger. Her gjøres slutningen at forhold ved de skandinaviske landene gjør at generell kontakt i stor grad følger vilkårene ved kontakthypotesen.

I Jacobsen m. fl. (2013) studie, argumenteres det for at man kan knytte en generell form for kontakt i en skandinavisk kontekst opp mot kontakthypotesens vilkår; At man har felles mål, samarbeider for å nå målet, har lik status i kontakten og at kontakten støttes av autoriteter eller normer. Dette knyttes opp mot forholdet mellom majoritet og minoritet, politisk system og støtte fra autoriteter. Ut fra modell 1 og 2, kan en slik påstand støttes. Selv om det ut i fra dette datamaterialet ikke finnes noen måte å undersøke dette nærmere.

Et annet tema som er relevant i tolkningen av generell kontakt, er problemet med selvseleksjon. Dette er grunnen til at Rafiqi og Thomsen (2014) i sin studie velger bostedskontakt fremfor andre former for kontakt. Alternativet som velges bort på grunn av dette er vennskap. Selv om kontaktens potensial for å skape vennskap eller bekjentskap kan kalles ett femte vilkår (Van Laar m. fl. 2005). Den formen for kontakt som undersøkes i modell 1, 2 og 3 inkluderer kontaktformer som nabokontakt, vennskap, bekjentskap, kontakt gjennom familie, tilfeldig kontakt og kontakt på jobb. Det kan argumenteres for at flere av disse har betydelige muligheter for selvseleksjon. Bostedskontakt og jobbkontakt er blant kontaktformene som i minst grad er knyttet til en slik mulighet. Likevel argumenteres det i Rafiqi og Thomsen (2014) for muligheten for selvseleksjon også når det gjelder bostedskontakt. Man kan se for seg at personer med negative holdninger prøver å unngå å bo i områder hvor det bor innvandrere. I tillegg kan man se for seg at personer med negative holdninger som bor i områder med innvandrere prøver å unngå kontakt i så stor grad som mulig. Likevel mener Rafiqi og Thomsen (2014) at kontaktpunktene i et bo område er så mange at man ikke klarer å unngå det helt. På dette punktet er jeg enig med Rafiqi og Thomsen, selv om det er vanskelig å vite hva denne kontakten består av.

Forventning 2, relativ deprivasjon

Resultatet for hypotesene under den andre forventningen er som allerede nevnt delt. Hypotese 3, *å jobbe i en statlig eid virksomhet assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere*, støttes ikke. Hypotese 4, *Økonomisk trygghet assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere*, støttes. Som ved de andre forventningene er man ikke avhengig av at begge de to hypotesene støttes for at man skal kunne snakke om støtte til teorien om relativ deprivasjon. Man kan si at økonomisk trygghet er viktig, uten at det nødvendigvis må være knyttet til arbeidsmarkedet. Man kan for eksempel

anta at velferdsordninger gjør at man i mindre grad føler sårbarhet for å miste jobben i konkurranse med andre.

I tillegg finnes det andre alternativ til hvorfor hypotese 3 ikke støttes. Disse alternative forklaringene kan deles i tre. Den første er at det kan være forhold ved det norske samfunnet som gjør at man i liten grad finner en forskjell i jobbtrygghet knyttet til om man jobber i statlig eid virksomhet eller ikke. Den andre er at det ikke finnes noen sammenheng mellom jobbtrygghet og holdninger, til tross for at det er en assosiasjon mellom økonomisk trygghet og holdninger til innvandrere. Den tredje forklaringen er at det kan være ting ved operasjonaliseringen av jobbtrygghet som gjør at man i liten grad fanger opp det jeg ønsker å måle.

Forklaringen om at jobbtrygghet er lite relevant for holdninger er av den førstnevnte typen. En annen mulig forklaring er at forskjellen mellom oppsigelsesvernet for arbeidstakere, tjenestemenn og embedsmenn har lite å si i Norge, fordi oppsigelsesvernet i utgangspunktet er sterkt for alle. Et tredje alternativ er at man finner skiller som går på jobbtrygghet som ikke følger tjenestemannsloven og arbeidsmiljøloven. En annen grunn som i større grad er knyttet til operasjonaliseringen av variabelen er at det er arbeidstakere som ikke er under tjenestemannsloven, som likevel omfattes av variabelen «å jobbe i en statlig eid virksomhet». Eksempler på slike arbeidstakere er ansatte i NSB. Selv om det sistnevnte er tilfelle, vil man kunne anta at flertallet som sier man jobber i en statlig eid virksomhet likevel jobber i staten.

Selv om det er forhold som kan føre til at man ikke får målt jobbtrygghet på en riktig måte, kan man likevel anvende variabelen som en kontroll i tolkningen av andre variabler. Man kan ikke ut fra denne variabelen, si noe om jobbtrygghet annet enn at man ikke finner støtte for det i denne analysen. Operasjonaliseringen av variabelen husholdningsinntekt over 500.000 som hører til hypotese 4, er mindre kompleks. Denne hypotesen støttes som nevnt av modell 2, og støtter dermed også forventningen knyttet til relativ deprivasjon.

Forventning 3, Kultur- og ideologi

Resultatet for analysen av variablene som er knyttet til forventning 3, er som ved forventningen knyttet til relativ deprivasjon delt. Hypotese 5, *fullført videregående opplæring er assosiert med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere sammenlignet med de som ikke har fullført videregående opplæring*, støttes ikke av resultatet i modell 2.

Hypotese 6, *Utdanning på høyskole-/universitetsnivå assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere sammenlignet med de som ikke har utdanning på høyskole-/ universitetsnivå*, støttes av resultatet i modell 2.

Hypotesene knyttet til forventningen om at kultur- og ideologiteorien fører til en assosiasjonen mellom utdanning og holdninger til innvandrere, skiller seg fra forventningen knyttet til relativ deprivasjon. Hypotese 5 og 6 representerer ulike nivåer av utdanning. En vil dermed forvente at man har en sterkere assosiasjon mellom utdanning på høyskole- og universitetsnivå og holdninger til innvandrere, enn de med fullført videregående har. Når man ikke finner noen assosiasjon mellom å ha fullført videregående og holdninger til innvandrere, når de uten fullført videregående er referansegruppe, kan det gi muligheter til å drøfte hvordan utdanning påvirker holdninger. Man kan blant annet stille spørsmål ved om det ikke er antall år utdanning, men spesifikke egenskaper ved høyskole- og universitetsutdannelse som fører til assosiasjonen med holdninger til innvandring og innvandrere. Et mulig argument for dette er at høyskoler og universiteter innehar en dannende rolle som ikke er like sterk i videregående opplæring.

5. Analyse, jobbkontakt

Dette er det andre av to analysekapitler i oppgaven. I denne delen av analysen vil fokuset være jobbkontakt. Dette gjøres for å teste en form for kontakt som har bedre potensiale til å teste Allports kontakthypotese ut fra Allports egen redegjørelse av ulike kontaktformer. Som i det første analysekapittelet er det også her testet for variabler som er relevant for de alternative forventningene og hypotesene. I denne delen vil fokuset være å teste hypotesene 2 til 6.

Hypotese 2 Kontakt med innvandrere på jobben assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere

Hypotese 3 Å jobbe i en statlig eid virksomhet assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere

Hypotese 4 Økonomisk trygghet assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere.

Hypotese 5 Fullført videregående opplæring er assosiert med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere sammenlignet med de som ikke har fullført videregående opplæring.

Hypotese 6 Utdanning på høyskole-/universitetsnivå assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere sammenlignet med de som ikke har utdanning på høyskole-/ universitetsnivå.

I denne delen vil Hypotese 2 være hovedfokus, men hypotese 3 til 6 vil også bli drøftet opp mot resultatet i denne delen av analysen. Slik vil også dette kapittelet ta opp de tre teoretiske perspektivene i oppgaven; kontakthypotesen, relativ deprivasjon og kultur- og ideologi teorien. Dette gjøres på samme måte som ved forrige analysekapittel, men med jobbkontakt som uavhengig variabel og et alternativt utvalg med kun syselsatte. Det betyr at det også i dette kapittelet vil være en bivariat regresjonsmodell, en multivariat modell og en multivariat modell hvor det testes for samspill.

Modell 4: Bivariat modell med jobbkontakt som uavhengig variabel.

Modell 5: Multivariat modell med jobbkontakt, utdanningsdummyene VGS+ og høyere utdanning (referansegruppen er ikke fullført VGS eller lavere utdanning), å jobbe i statlig eid virksomhet, og husholdningsinntekt over 500.000 som viktige primære variabler som er relevante for de tre hovedperspektivene i oppgaven. I tillegg kontrolleres det for andre relevante variabler som kjønn, alder, å bo på tettsted med over 100.000 innbyggere og om man er student.

Modell 6: Lik modell 5, med variabler for å teste samspill mellom den primære uavhengige variabelen for jobbkontakt og de ulike uavhengige variablene. Det er testet samspill for jobbkontakt sammen med variablene fullført videregående utdanning, utdanning på høyskole- og universitetsnivå, jobb i statlig eid virksomhet, husholdningsinntekt over 500.000, kjønn, alder, om man er student, og om man bor på et tettsted med over 100.000 innbyggere.

Modell 4 til 6 er en gjentakelse av modellene i forrige kapittel, men med jobbkontakt som primær uavhengig variabel. Det vil heller ikke her være fokus på forskjellene de to formene for kontakt, fordi det vil drøftes i diskusjon- og avslutningsdelen av oppgaven. Jeg starter kapitlet med å presentere tabell 7, gjennom å kommentere resultatene i hver av modellene. Her er det som i kapittel 4, fokus på om koeffisientene knyttet til de ulike variablene er signifikante, om hypotesene skal forkastes ut i fra resultatet, hvor store de signifikante koeffisientene er, hvordan de skal tolkes og hvor mye de ulike modellen forklarer av variasjonen på den avhengige variabelen gjennom tolkning av justert R². Videre vil resultatet tolkes opp mot hver av de teoretiske perspektivene.

Tabell 7 Analyse 2 (modell 4, 5 og 6)

Variabler	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Jobbkontakt	.07 (.06)	.04 (.05)	.20 (.22)
<i>Ikke fullført videregående (referanse gruppe)</i>		<i>Ref.</i>	<i>Ref.</i>
Fullført VGS eller Påbygg		.00 (.08)	-.09 (.10)
Høyskole eller universitet		.54 (.07)***	.49 (.10)***
Jobb i statlig eid virksomhet		.08 (.07)	.12 (.10)
Husholdningsinntekt over 500.000		.04 (.08)	.13 (.10)
Kjønn (Kvinne =1)		.12 (.06)*	.10 (.08)
Alder		.01 (.01)	.00 (.00)
Alder kvadrert		-.00 (.00)	
Student		.19 (.14)	.21 (.17)
Tettsted over 100.000		.19 (.06)**	.19 (.09)
<u>Samspill med jobbkontakt</u>			
Fullført VGS eller Påbygg			.27 (.16)
Høyskole eller universitet			.15 (.15)
Jobb i statlig eid virksomhet			-.07 (.15)
Husholdningsinntekt over 500.000			-.13 (.15)
Kjønn			.04 (.11)
Student			-.18 (.28)
Tettsted over 100.000			.00 (.13)
Konstantledd	.13 (.04)**	-.47 (.15)**	-.42 (.15)**
Juster R2	.00	.10	.10
N=	1,067	1,067	1,067

Signifikantnivåer: * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001

I modell 4 testes det for assosiasjon mellom kontakt med innvandrere på jobben og holdninger til innvandrere og innvandring, uten kontroll for andre primære uavhengige variabler og kontrollvariabler. I den bivariate modellen er ikke koeffisienten for kontakt på jobben signifikant. Den støtter dermed ikke hypotese 1 om at det er assosiasjon mellom kontakt med innvandrere på jobben og holdninger til innvandrere og innvandring. Justert R² viser samtidig at forklart varians for modellen er 0 %.

Videre blir det viktig å kontrollere for viktige primære uavhengige variabler og kontrollvariabler for å se hvordan dette påvirker variabelen for jobbkontakt. Dette gjøres i modell 5, hvor de samme variablene som ble inkludert i modell 2 er med. I modell 5 er i imidlertid sysselsattvariabelen fjernet fordi det kun er sysselsatte med i modellen.

Det er modell 5 som er utgangspunktet for å vurdere hypotese 2, og dermed om kontakt med innvandrere på jobben assosierer med holdninger med innvandrere og innvandring. Som i modell 4, er heller ikke her koeffisienten for jobbkontakt signifikant. Man kan derfor forkaste hypotese 2 ut ifra modell 4 og 5.

Hypotese 3 som omhandler å jobbe i statlig eid virksomhet, og hypotese 4 som omhandler husholdningsinntekt på over 500.000, kan også vurderes ut fra modell 5. Variabelen for å jobbe i statlig eid virksomhet er i modell 5 ikke signifikant, det betyr at man i likhet med i modell 2 heller ikke her finner støtte for hypotese 3. Husholdningsinntekt på over 500.000 var signifikant i modell 2, men er ikke signifikant i modell 5. Man finner derfor ikke støtte til hypotese 4, når man tar utgangspunkt i modell 5.

Variabelen å ha fullført videregående opplæring er i likhet med modell 2, ikke signifikant i modell 5. Man finner derfor heller ikke støtte for hypotese 5, i modell 5. Det gjør man imidlertid for hypotese 6, da variabelen, å ha minst noe utdanning på høyskole- og universitetsnivå, er signifikant på 5% nivå. Koeffisienten for denne variabelen er 0.54, noe som betyr at de som har utdanning på høyskole- og universitetsnivå har ett gjennomsnitt 0.54 standardavvik høyere når en holder de andre uavhengige variablene konstante, sammenlignet med de som har verdien null på alle de uavhengige variablene. Koeffisienten er noe lavere enn i modell 2.

Ut fra dette, og konstantleddet, kan man predikere verdien til en mann som har utdanning på høyskole- og universitetsnivå, men som har verdien null på de øvrige uavhengige variablene

til en holdningskåre på 0,07. Dette er svært nær gjennomsnittet for alle på holdningskåre variabelen som er 0.

I tillegg til de primære uavhengige variablene som er nevnt over, kontrolleres det i modell 5 for de samme variablene som det er kontrollert for i modell 2. Det vil si variablene kjønn, alder, om man er student og om man bor på et tettsted med over 100.000 innbyggere. Variabelen å være sysselsatt utelukkes som beskrevet tidligere fra modell 5 og 6 fordi man her kun har med de som er sysselsatte.

Variablene alder, alder kvadrert og å være student er ikke signifikante i modell 5. Blant disse var det kun variabelen for å være student som var signifikant i modell 2. Variabelen å bo på tettsted med over 100.000 innbyggere var også signifikant i modell 2, og er fortsatt signifikant i modell 5. koeffisienten er 0.19, og betyr at man i gjennomsnitt får 0.19 standardavvik høyere holdningskåre om man bor på ett tettsted med over 100.000 innbyggere, og de andre variablene holdes konstante. I modell 5 er også kjønnsvariabelen signifikant. Koeffisienten for kjønn er 0.12, og betyr at holdningskåre øker i gjennomsnitt med 0.12 standardavvik om man er kvinne og de andre uavhengige variablene holdes konstant.

Som i analysekapittelet for generell kontakt, er det testet for samspill. I modell 6 er det knyttet til jobbkontakt testet for samspill med de samme variabelen som ble testet med generell kontakt i modell 3. Det vil si variablene fullført videregående utdanning, utdanning på høyskole- og universitetsnivå, jobb i statlig eid virksomhet, husholdningsinntekt over 500.000, alder, kjønn, om man er student og om man bor på ett tettsted med over 100.000 innbyggere. I modell 6 er ingen av samspillsleddene knyttet til kontaktvariabelen jobbkontakt signifikante.

Av de andre koeffisientene i modell 6, som nå kun kan tolkes i sammenheng med samspillsleddene, er det kun koeffisienten for utdanning på høyskole- og universitetsnivå som er signifikant. Koeffisienten for å ha utdanning på høyskole- og universitetsnivå har sunket fra 0.54 til 0.49. Justert R² har ikke endret seg mellom de to modellene.

Forventning 1, jobbkontakt

Den viktigste av hypotesene i dette kapitlet er hypotese 2, *Kontakt med innvandrere på jobben assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere*. Formålet med kapitlet har vært å undersøke en form for kontakt, som er mer lik den kontaktformen som Allport beskriver som den med best potensial for å endre holdninger. Dette er testet i modell 4, 5 og 6 gjennom kontaktformen jobbkontakt. Med unntak av at man har byttet generell kontakt med jobbkontakt, og at man i modell 4, 5 og 6 har begrenset utvalget til de som er sysselsatt, har disse modellen de samme variablene som modell 1, 2 og 3. Når jobbkontakt undersøkes på samme måte som det er gjort for generell kontakt viser både modell 4, 5 og 6 at koeffisienten for jobbkontakt ikke er signifikant. Man finner dermed ikke noen assosiasjon mellom kontakt med innvandrere på jobb og holdninger til innvandring og innvandrere.

En av hovedgrunnene til at jeg deler inn kontakt på den måten jeg gjør og bruker variabelen jobbkontakt er å teste en form for kontakt som er mer egnet til å oppfylle vilkårene til Allports kontakthypotese. Disse vilkårene er som beskrevet i teorikapitlet at personer med lik status i situasjonen jobber sammen mot et felles mål i en kontekst der slik kontakt er støttet av autoriteter eller normer (Pettigrew 1998). Derfor er det også lagt inn ett element av at man må ha en viss mengde kontakt for at man skal ha verdien en på variabelen jobbkontakt.

Likevel er det i hovedsak kontaktformen jobbkontakt man får testet i analysen, og ikke vilkårene direkte. Selv om det kan sies at denne kontaktformen øker sannsynligheten for at vilkårene oppfylles.

Forventning 2, Relativ deprivasjon

Resultatet for hypotesen under den andre forventningene, relativ deprivasjon, er i dette kapitlet entydig. Hverken hypotese 3 eller hypotese 4 støttes.

Hypotese 3, *å jobbe i en statlig eid virksomhet assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere*, var heller ikke signifikant i kapittel 4. Hypotese 4, *Økonomisk trygghet assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere*, har gått fra å være signifikant til å ikke lenger være det fra modell 2 til modell 5. En mulig forklaring på det er at denne modellen kun inkluderer de som er sysselsatte.

Gruppen med de som ikke er sysselsatte faller utenfor modellen, en gruppe som sannsynligvis har lavere husholdningsinntekt enn gruppen med sysselsatte.

Forventning 3, utdanning

Resultatet knyttet til hypotesene under forventning 3, er like i de to analysekapitlene.

Hypotese 5, *fullført videregående opplæring er assosiert med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere sammenlignet med de som ikke har fullført videregående opplæring*, støttes heller ikke av modell 5. Hypotese 6, *Utdanning på høyskole-/universitetsnivå assosierer med mer positive holdninger ovenfor innvandring og innvandrere sammenlignet med de som ikke har utdanning på høyskole-/ universitetsnivå*, støttes som i modell 2 også i modell 4.

Dette forsterker inntrykket av at det er en tydelig assosiasjon mellom å ha høyere utdanning og positive holdninger til innvandring.

6 Oppsummerende diskusjoner

I dette kapitlet sammenfattes oppgaven fra innledningen og forskningsspørsmålet, teori og analyse, til en ny del der oppgavens tema drøftes i en oppsummerende diskusjon. Her vil delingen av forskningsspørsmålet brukes til å dele kapitlet inn i to deler. Den første delen handler om kontakthypotesen. Her stilles spørsmålene om kontakthypotesen egner seg til å forklare holdningsforskjeller i Norge, og hvordan tolkning ulik tolkning av teorien påvirker det? Den andre delen vil drøfte de alternative tolkningene nærmere, med fokus på utdanning, relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteori.

6.1 Kontakthypotesen og nordmenns holdninger til innvandring.

Teoridelen av denne oppgaven viser, som nevnt i innledningen, at flere norske studier har undersøkt assosiasjonen mellom kontakt og holdninger til innvandrere. Teoridelen viser også at disse studiene forholder seg i ulik grad til Allports kontakthypotese. På bakgrunn av dette ble det valgt å bruke to ulike former for kontakt i analysen, og dermed også en todelt analyse.

I del en av analysen ble det benyttet en generell form for kontakt. Dette er en kontaktform som omfatter alle former for kontakt som nabokontakt, tilfeldig kontakt, kontakt gjennom venner og bekjente, og jobbkontakt. Flere av disse formene for kontakt er ifølge Allports teori lite egnet til å endre holdninger (Allport 1979). Hovedgrunnen til dette er hvordan de forholder seg til vilkårene; *lik status* i kontakten, å *arbeide sammen* mot et *felles mål*, og *støtte fra autoriteter* (Pettigrew 1998). Dette gjelder spesielt bostedskontakt og tilfeldig kontakt.

I tillegg gjør selvseleksjon at det er vanskelig å studere sammenhengen mellom kontakt og holdninger, noe som er spesielt tydelig ved kontaktformen venner- og bekjente. Selv om en kan anta at personer som er negative til innvandrere unngår tilfeldig kontakt eller bostedskontakt så mye som mulig, er selvseleksjon ett spesielt tydelig problem ved kontaktformen bekjentskap. Om man er negativ til innvandrere er det sannsynlig at man prøver å unngå vennskap med personer som tilhører gruppen.

Jeg kaller kontaktformene bostedskontakt, tilfeldig kontakt og bekjentskap generelle former for kontakt. I teoridelen kommer det frem at de generelle kontaktformene i liten grad forholder seg til Allports teori. De kan derfor virke lite relevant for å teste kontakthypotesen.

Grunnen til at det likevel er relevant, er fordi de generelle kontaktformene bostedskontakt, nabokontakt og vennskap/ bekjentskap er brukt i norske studier av assosiasjonen mellom kontakt og holdninger (Jacobsen m. fl. 2013; Rafiqi & Thomsen 2014; Tezanos- Pinto m. fl. 2010). I tillegg er det i diskusjoner knyttet til kontakthypotesens vilkår blitt argumentert for at man bør fokusere på potensialer for bekjentskap/ vennskap som et ekstra vilkår (Van Laar m. fl. 2005:330).

Jobbkontakt er den andre formen for kontakt som undersøkes i oppgaven. Denne formen for kontakt ligger tettere opp til den typen kontakt Allport mente hadde potensiale til å endre holdninger. Poenget for meg med å bruke dette målet, er at det i større grad er knyttet til Allport, enn de generelle formene for kontakt.

Analysen viser at hvordan man operasjonaliserer kontakt i studier av kontakt og holdninger til innvandring har betydning. I kapittel 4, hvor generell kontakt er hovedfokus, er variabelen for generell kontakt signifikant i alle de tre modellene. Når en ser på modellene med generell kontakt som primær uavhengig variabel kan en slå fast at det er en assosiasjon mellom generell kontakt og holdninger til innvandring. Når jeg i kapittel 5 har byttet generell kontakt med en spesifikk variabel for jobbkontakt, får dette betydning for assosiasjonen mellom kontakt og holdninger til innvandring. Variabelen for jobbkontakt er ikke signifikant i de tre modellene.

Med utgangspunkt i teorien i oppgaven finnes det to grunner som skiller seg ut i å forklare hvorfor endringene i kontaktformer får dette utslaget. Selvseleksjon er den ene, det vil si faren for at holdninger påvirker kontakt og ikke motsatt. Dette er en utfordring som henger ved de fleste av studiene som undersøker kontakthypotesen. Det er vanskelig å kontrollere for selvseleksjon i former for kontakt som i stor grad kan velges eller velges bort. Sammenlignet med generell kontakt er det mindre sannsynlig at man i stor grad kan velge bort jobbkontakt på bakgrunn av egne holdninger. Selv om det er mulig. Når jeg i analysen ikke får støtte for jobbkontakt, styrker det inntrykket av at det er lite selvseleksjon knyttet til kontaktformen.

Den andre forklaringen på forskjellen i resultatet for de to kontaktformene er at de i ulik grad endrer holdninger til innvandrere i det norske samfunnet. Selv om det ifølge Allport er jobbkontakt som har det største potensialet for å endre holdninger, kan det være forskjell i hvordan kontakt endrer holdninger nå sammenlignet med når teorien ble etablert. Elementer ved det norske samfunnet kan gjøre at kontaktformer som i liten grad oppfyller vilkårene

andre steder, oppfyller de samme vilkårene her (Jacobsen m. fl. 2013:351). Jacobsen m. fl. (2013) fremhever at Norge er preget av sosial likestilling, aksept av innvandrere og et politisk system som gjør at vilkårene vil kunne være oppfylt uavhengig av kontaktform. En annen grunn til at generell kontakt kan ha potensiale for å endre holdninger, er alternative vilkår ved kontakten. Samtidig kan en spørre om vilkårene i Allports (1979) teori bør tolkes som absolutte. Bør man for eksempel legge større vekt på det som omtales som det femte vilkåret, potensialet for bekjentskap (Van Laar m. fl. 2005). Og kan man da se bort i fra noen av de opprinnelige vilkårene? Et annet element som kan være viktig er om kontakten gir affektive bånd (Pettigrew 1998: 70-73). En utfordring med de nye elementene ved teorien, er faren for at teorien blir for kompleks og at få kontaktsituasjoner oppfyller vilkårene. På denne måten kan kontakthypotesen bli mindre relevant.

Når jobbkontakt ikke er signifikant i oppgaven vil jeg ikke kunne konkludere med at kontakthypotesen, tolket ut fra Allport, er relevant for det norske samfunnet. Generell kontakt gjør det likevel mulig å gi en viss støtte til kontakthypotesen, men i en form som i liten grad følger Allports kontaktformer og vilkår.

6.2 Relativ deprivasjon eller kultur- og ideologiteorien

Det tydeligste funnet i analysen er assosiasjonen mellom utdanning på universitets- eller høyskolenivå og holdninger til innvandrere. Variabelen for utdanning på universitets- eller høyskolenivå er signifikant i alle de fire modellene. Denne variabelen representerer begge de to alternative teorier i oppgaven, relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien. I tillegg til utdanningsvariabelen er variabelen for jobb i statlig eid virksomhet og husholdningsinntekt over 500.000 ment å måle viktige elementer ved relativ deprivasjon.

Analysedelen i oppgaven er delt i to kapitler, noe som er en bevisst strategi knyttet til spørsmålet om generell kontakt vs. jobbkontakt. Det kompliserer imidlertid noe i diskusjoner om de andre uavhengige variablene. I analysen gir det utslag i variabelen husholdningsinntekt over 500.000. I modellene for generell kontakt er denne variabelen signifikant, mens den i modellene for jobbkontakt ikke er signifikant. Ut i fra dette blir konklusjonen knyttet til teorien om relativ deprivasjon ulik i de to analysekapitlene.

Det er mulig å argumentere for at jeg er nødt til å forkaste hypotesen om relativ deprivasjon, fordi jeg i modellene 5 kontrollerer for en ny variabel, som gjør koeffisienten for husholdningsinntekt over 500.000 ikke signifikant. Her er det imidlertid gjort en endring mellom modellene som får konsekvenser. Ved å utelukke de som ikke er sysselsatte fra modell 5, har utvalget blitt ulikt. Samtidig mangler modell 5 en gruppe som er relevant for teorien om relativ deprivasjon. Det er derfor mulig å argumentere for at modell 2 er mer relevant for teorien om relativ deprivasjon enn modell 5. I tillegg er justert R2 betydelig høyere i modell 2. Jeg vil derfor ikke forkaste hypotesen om relativ deprivasjon.

Den andre variabelen knyttet til relativ deprivasjon, er om man jobber i en statlig eid virksomhet. Denne variabelen er diskutabel, men er likevel tatt med som det beste alternativet for å måle det aspektet av relativ deprivasjon som handler om jobbtrygghet. Variabelen er ikke signifikant i noen av modellene. Ut i fra måten denne variabelen er satt sammen på, kan man ikke utelukke at det er svakhetene ved variabelen som fører til dette.

Det kan være flere grunner til at man ikke får signifikante resultater på denne variabelen, som nødvendigvis ikke har noe med relativ deprivasjon å gjøre. Den første grunnen kan være at det i liten grad er forskjell i hvordan arbeidstakere i privateide og statlig eide selskap føler trygghet knyttet til sin arbeidsplass. En annen viktig grunn kan være at variabelen for å jobbe i statlig eid virksomhet fanger opp personer som ikke går under tjenestemannsloven, og dermed ikke har større beskyttelse av loven. En tredje mulighet er at gruppen som faller utenfor variabelen å jobbe i statlig eid virksomhet ikke er homogen nok, og at man vil finne store forskjeller i hvor stor grad av trygghet man føler innenfor gruppen. Det vil si at man for eksempel kan finne store grupper innenfor gruppen som i liten grad føler seg truet, blant annet fordi man jobber i næringer som går spesielt godt og hvor oppsigelser har vært lite aktuelt. Når undersøkelsen ble gjennomført var oljenæringen et eksempel på en slik næring.

Selv om man kan finne andre grunner til at variabelen for å jobbe i statlig eid virksomhet ikke er signifikant, blir det ikke riktig å bruke dette som et argument for relativ deprivasjon. Variabelen for husholdningsinntekt gjør det imidlertid mulig å beholde relativ deprivasjon som alternativ teori til kontakthypotesen.

Formålet med å bruke to spesifikke variabler som måler relativ deprivasjon, var å kunne bruke utdanningsvariabelen til å måle den alternative forklaringen kultur- og ideologiteorien. Når det er kontrollert for relativ deprivasjon, kan man tolke assosiasjonen mellom utdanning

og holdninger som en støtte til kultur- og ideologiteorien. Som analysen tydelig viser, er utdanning signifikant når en ser på gruppen med utdanning på høyskole- eller universitetsnivå.

Et viktig spørsmål blir derfor om variablene som er brukt for å kontrollere for relativ deprivasjon i oppgaven er gode nok. Blir utdanningsvariabelen ett godt mål på utdanningselementet i kultur- og ideologiteorien? I tillegg er variabelen for husholdningsinntekt signifikant, slik at man heller ikke kan utelukke relativ deprivasjon. Et alternativ til å konkludere med at man ikke kan skille de to teoriene, er å se på størrelsen på de ulike koeffisientene. Det er tydelig at assosiasjonen mellom utdanning og holdninger er større, enn assosiasjonen mellom husholdningsinntekt og holdninger. Ut i fra det kan man si at man finner større støtte for kultur- og ideologiteorien enn for relativ deprivasjon.

Spørsmålet blir om inntekt alene er god nok kontroll for relativ deprivasjon, hvis man ser bort fra variabelen å jobbe i en statlig eid virksomhet. Finnes det personer som opplever relativ deprivasjon som ikke har høy inntekt? Relativ deprivasjon er ikke direkte knyttet sammen med posisjon i samfunnet, men heller at man er redd for å miste sin posisjon. Dette vil være mest pressende for de med en lavere posisjon, og personer med lavtlønnede yrker vil stå i større fare for å konkurrere med innvandrere. Likevel vil det kunne være store forskjeller i hvordan personer innenfor de lavtlønnede yrkene føler relativ deprivasjon. Det har det imidlertid ikke vært mulig å undersøke gjennom denne oppgaven.

6.3 Kontakt eller alternative forklaringer?

De tre teoriene i oppgaven kan alle til en viss grad støttes ut i fra analysen. Likevel kan det være mulig å komme lenger enn å vise til alle de tre teoriene som like relevante. Det viktigste spørsmålet for å komme nærmere et noe tydeligere svar på oppgavens forskningsspørsmål, er om en skal legg vekt på generell kontakt som en viktig form for kontakt innenfor kontakthypotesen. Selv om generell kontakt gir signifikante resultater, er selvseleksjon et problem som gjør denne variabelen vanskelig å tolke. Når en ser på variablene utdanning og husholdningsinntekt, slipper man dette problemet. Man kan derfor i større grad stole på at disse variablene gir forklaringer som er relevante for oppgaven.

Av variablene utdanning og husholdningsinntekt er utdanning på høyskole- og universitetsnivå den eneste som er signifikant i alle modellene i oppgaven. I tillegg viser t-test

av variablene fra modell 2, at koeffisienten for høyskole- og universitetsnivå er signifikant større enn koeffisienten for husholdningsinntekt over 500.000. Om man følger logikken fra forrige del, vil man kunne tolke dette som et argument for kultur- og ideologiteorien.

T- test av variablene for generell kontakt og utdanning på høyskole- eller universitetsnivå viser at disse variablenes koeffisienter ikke er signifikant ulike. Man har derfor ikke noe i datamaterialet som hjelper en i sette den ene variabelen fremfor den andre.

7 Avslutning

Jeg startet denne masteroppgaven med å sette fokus på operasjonalisering. Når et av temaene for oppgaven er kontakt med innvandrere og hvordan det assosierer med holdninger til innvandrere er det ikke uten grunn. Oppgavens problemstilling er om kontakt kan forklare forskjeller i nordmenns holdninger til innvandrere, og bør kontakthypotesen som forklaring foretrekkes fremfor teoriene relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien?

For å svare på første del av problemstillingen, kan kontakt forklare forskjeller i nordmenns holdninger til innvandrere, er operasjonaliseringen et helt sentralt punkt. Noe som fikk betydning for hvordan analysen ble gjennomført. Et av poengene når jeg skulle undersøke kontakthypotesen var å både operasjonalisere kontakt på en måte som følger Allports teori, og en måte som er mer lik den som undersøkes i norske studier av kontakt og holdninger. Derfor valgte jeg å ha to kontaktvariabler og to kapitler som omhandler hver sin kontaktvariabel. Jobbkontakt er den formen for kontakt som i stor grad følger Allports teori. Allport (1979) nevner selv denne formen for kontakt som egnet til å endre og analysere endringer i holdninger. I tillegg er det den kontaktformen som i størst grad oppfyller vilkårene; lik status i kontakten, å jobbe sammen, ett felles mål og støtte av autoriteter. Den andre formen for kontakt følger en form for kontakt som er studert i flere norske studier (Jacobsen m. fl. 2013; Rafiqi & Thomsen 2014; Tezanos- Pinto m. fl. 2010), og omfatter kontaktformene nabokontakt, tilfeldig kontakt, vennskap, og kontakt på jobben. I oppgaven kalles denne kontaktformen generell kontakt.

Hovedfunnene i analysen er at jeg finner en assosiasjonen mellom generell kontakt med innvandrere og holdninger til innvandrere, mens jeg ikke finner en assosiasjon mellom kontakt med innvandrere på jobben og holdninger til innvandrere. Det kan selvfølgelig skyldes de opprinnelige problemene med å operasjonalisere kontakt og å unngå selvseleksjon, men det kan også være endringer i samfunnet som gjør at den generelle formen for kontakt er bedre på å endre holdninger. I oppgaven pekes det på at Norge er preget av sosial likestilling, aksept av innvandrere, og har et politisk system som gjør at generell kontakt i stor grad følger vilkårene (Jacobsen m. fl. 2013). I tillegg er det lagt til nye vilkår som gjør at andre kontaktformer i større grad blir relevante. Et eksempel på dette er det nye vilkåret potensiale for bekjentskap (Van Laar m. fl. 2005).

Den andre delen av problemstillingen, er om det hensiktsmessig å forklare holdninger til innvandring med kontakthypotesen sammenlignet med teorien om relativ deprivasjon eller kultur- og ideologiteorien. Dette er ett spørsmål det er vanskelig å komme med ett tydelig svar på. Også etter analysene som er gjennomført i oppgaven. Ut i fra resultatet i denne analysen virker vilkårene og kontaktformene i Allports teori lite relevant for det norske samfunnet. Likevel viser analysen at generell kontakt assosierer med holdninger til innvandrere.

Analysens resultat gir imidlertid også støtte til de to alternative teoriene. Relativ deprivasjon får støtte gjennom variabelen husholdningsinntekt over 500.000. Kultur- og ideologiteorien får støtte gjennom utdanningsvariabelen, for de som har utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. I tillegg viser t-tester at utdanningsvariabelen er signifikant høyere enn variabelen for husholdningsinntekt over 500.000. Det er likevel ikke mulig å utelukke at utdanningsvariabelen til en viss grad måler elementer av relativ deprivasjon. Selv om jeg har prøvd å kontrollere for det.

Konklusjonen på del to av problemstillingen må derfor bli at jeg ikke kan foretrekke eller velge bort noen av de tre teoriene fremfor de andre. Det vil si at både kontakthypotesen, relativ deprivasjon og kultur- og ideologiteorien kan bidra til å forklare forskjeller i holdninger til innvandrere. Her må det legges til at selvseleksjon kan bidra til å overdrive assosiasjonen mellom generell kontakt og holdninger til innvandrere. Jeg har ikke klart å utelukke muligheten for at de som har generell kontakt, har generell kontakt nettopp fordi de er positive til innvandrere.

Opgaven viser at spørsmål om holdninger og hva som kan forklare forskjeller i holdninger til innvandrere er komplekse. Det betyr at det ikke er mulig å peke på enkle faktorer ved mennesker for å forklare holdninger. Likevel er det mulig å undersøke temaet videre. Både gjennom å forbedre detaljer ved oppgaven, men også ved å ta oppgaven ett skritt videre.

Først vil jeg peke på noen svakheter ved oppgaven. En fellesnevner for disse svakhetene er at de er knyttet til operasjonalisering, som delvis skyldes mangler i datasettet. Den tydeligste svakheten i oppgaven er operasjonaliseringen av jobbtrygghet knyttet til teorien om relativ deprivasjon. I utgangspunktet ønsket jeg å benytte en næringsvariabel. Denne variabelen gikk ut på hvilke næring respondentene jobbet innenfor. På denne måten kunne jeg sammenligne næringer som i stor grad opplever konkurranse med innvandringsgrupper, med næringer som i liten grad er preget av det. Det viste seg imidlertid at denne variabelen hadde falt ut av

datasettet for 2014. Jeg ble derfor nødt til å finne andre mål på jobbtrygghet. Noe som førte til at jeg benyttet variabelen «å jobbe i statlig eid virksomhet». Et problem med denne variabelen er at kategorien med de som ikke jobber i staten er svært stor. Det fører igjen til at store deler av denne gruppen antagelig har jobber som føles svært trygge, selv om arbeidsplassen ikke er statlig eide.

Et annet punkt som kan regnes som en svakhet i oppgaven, er detaljer ved operasjonaliseringen av kontaktvariabelen. Ett punkt som i stor grad knytter seg til vanskeligheten med å operasjonalisere kontakt. Spørsmålet til variabelen generell kontakt, «Har du selv kontakt med innvandrere som bor i Norge, f.eks. på jobben, i nabolaget, blant venner, familie e.l.?», spesifiserer i liten grad hva som menes med kontakt. Det kan føre til at ulike respondenter legger ulike ting i hva kontakt er.

Om det var mulig å samle inn egne data med stort nok utvalg, ville jeg fått mål knyttet til de ulike teoriene som ville gitt enda bedre operasjonalisering. Knyttet til kontakthypotesen kan nye spørsmål gjøre det mulig å få kontaktvariabler som er enda nærmere vilkårene i Allports teori. Blant annet ved å spesifisere begrepet kontakt i spørsmålene. Knyttet til relativ deprivasjon ville det vært interessant med bedre mål på jobbtrygghet, for eksempel variabler for hvilke næring respondentene jobber i. Det ville for eksempel vært interessant å se håndverkere opp mot andre næringer, som for eksempel helse- og sosial eller pedagoger.

Til slutt av denne oppgaven vil jeg også peke på noen muligheter til å dra temaet videre i nye studier. Knyttet til relativ deprivasjon ville det vært interresant å gått dypere inn i hvilke grupper som har spesielt godt potensial for å føle forholdstap. Videre kunne man brukt denne informasjonen til å undersøke assiasjonen mellom det å tilhøre en slik gruppe og holdninger til innvandring. Slik ville relativ deprivasjon blitt testet mer eksplisitt enn det som gjøres i oppgaven. Det samme kan gjøres ved kultur- og ideologiteorien, ved å gjøre en studie som i større grad forholder seg til de fire ulike kulturelle orienteringene tradisjonell materialisme, tradisjonell idealisme, moderne materialisme og moderne idealisme (Hellevik 1996). Ved å se på sammenhengen mellom hvilke kulturelle orientering en tilhører og holdninger, ville man fått en eksplisitt studie av kultur- og ideologiteorien. For å gjennomføre dette ville man måtte identifisere indikatorer på hvilke kulturell orientering man tilhører. Med ett slikt arbeid liggende til grunn kunne man sett på assosiasjonen mellom det å tilhøre en spesifikk kulturell orientering og holdninger til innvandring.

Det finnes også muligheter for å gjøre undersøkelser som kan føre oss nærmere ny kunnskap om kontakthypotesen. Ett alternativ her kan være å benytte deltagelse i idrettslag og frivillige organisasjoner som mål på kontakt. Deltagelse i idrettslag nevnes av Allport spesielt (1979:276). I tillegg kan man påstå at vilkårene, *lik status, å jobbe sammen mot et felles mål, og støtte fra autoriteter*, er tilstede ved organisert idrett og frivillig arbeid. Det vil likevel fortsatt være problemer med selvseleksjon, og man må ha oversikt over om det finnes innvandrere i idrettslaget og i det frivillige arbeidet. Den beste måten å gjøre det på ville derfor vært gjennom ett felteksperiment.

Ett viktig spørsmål til slutt når jeg konkluderer i oppgaven, er hva konklusjonen og det jeg funnet ut har å si for samfunnet. Har det i det heletatt noen betydning? Oppgaven viser at holdninger er kompliserte spørsmål. Det finnes ingen enkel forklaring på hvorfor individer har de holdningene de har ovenfor innvandring og innvandrere. Det finnes heller ikke en teori som alene kan forklare de systematiske forskjeller vi for eksempel finner knyttet til assosiasjonen mellom utdanning og holdninger til innvandring og innvandrere. Mangelen på konkrete enkle forklaringen vil ha betydning for hvordan vi bør prate om holdninger, men også for hvordan man tenker om holdninger. Det er ut i fra denne oppgaven ikke mulig å komme med noen konkrete implikasjoner for politikk eller myndigheter, og det er ikke sikkert at det er ønskelig. Det har heller ikke hvert noe tydelig mål for oppgaven. Likevel vil kunnskapen være nyttig, fordi den viser at det kan være problematisk å ta snarveier når en skal forklare holdninger. Noe som vil kunne ha betydning i politikktutforming.

Litteraturliste

- Allport, Gordon W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Cambridge: Perseus Publishing.
- Allport, Gordon W. (1979). *The Nature of Prejudice*. Cambridge: Basic Books.
- Batson, Daniel C., Marina P. Polycarpou, Eddie Harmon-Jones, Heidi J. Imhoff, Erin C. Mitchener, Lori L Bednar, Tricia R. Klein, Lori Highberger (1997). Empathy and attitudes: can feeling for a member of a stigmatized group improve feelings toward the group? *Journal of Personality and Social Psychology*, ss. 105-118.
- Bay, Ann-Hèlen, Tale Hellevik & Ottar Hellevik (2007). Svekker innvandring oppslutningen om velferdsstaten? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, Nr 3, ss. 377-408.
- Blalock, Hubert M. (1967). *Toward a Theory of Minority-Group Relations*. New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Blom, Svein (2015). *Holdninger til innvandrere og innvandring 2015*. Oslo- Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Bratt, Christopher (2005). The Structure of Attitudes Toward Non-Western Immigrant Groups: Second-Order Factor Analysis of Attitudes among Norwegian Adolescents. *Group Processes & Intergroup Relations*, Vol. 8 No. 4, ss. 447-469.
- Ceobanu, Alin M., & Xavier Escandell (2010, 36). Comparative Analyses of Public Attitudes Toward Immigrants and Immigration Using Multinational Survey Data: A Review of Theories and Research. *The Annual Review of Sociology*, ss. 309-328.
- Danielsen, L. B., & Jacobsen, R. (2009). Jo flere vi er sammen...?Kontakthypotesen og holdningen til immigration. Hentet fra www.specialer.sam.au.dk: http://www.specialer.sam.au.dk/stat/2009/20042102_20041583.pdf
- Data samlet av Statistisk sentralbyrå (2015). "Reise- og ferieundersøkelsen, 2014, 3. kvartal". Bergen: Første NSD- utgave.
- Data samlet av Statistisk sentralbyrå, Oslo (2014). "Reise- og ferieundersøkelsen, 2013, 3. kvartal". Første NSD- utgave, Bergen.

- Engesbak, Heidi, & Anders T. Jensen (1994). "The many faces of education. Why are people with lower education more hostile towards immigrants than people with higher education?". *Scandinavian Journal of Educational Research*, vol. 38:1, ss. 33-50.
- Everett, Jim A. (2013). Intergroup contact theory: past, present, and future. Hentet fra <http://www.jimaceverett.com>: <http://www.jimaceverett.com/wp-content/uploads/2014/09/Everett-2013-Intergroup-Contact.pdf>
- Finseraas, Henning & Andreas Kotsadam (2015). Does Personal Contact with Ethnic Minorities Affect Support for Welfare Dualism? Evidence From a Field Experiment. Hentet fra: www.frisch.uio.no: <https://www.frisch.uio.no/om-oss/arrangementer/pdf/Exposure%20to%20ethnic%20minorities.pdf>
- Finseraas, Henning, Axel W. Pedersen, & Ann-Hèlen Bay (2014, September 24). When the Going Gets Tough: The Differential Impact of National Unemployment on the Perceived Threats of Immigration. *Political Studies*, ss. 60-73.
- Flanagan, Scott C. (1982, January vol 14. no. 4). Changing Values in Advanced Industrial Societies Inglehart's Silent Revolution from the Perspective of Japanese Findings. *Comparative Political Studies*, ss. 403-444.
- Freeman, Gary P. (1986). «Migration and the political economy of the welfare state». *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, ss. 51-63.
- Gaasholt, Øystein & Lise Tøgeby (1995, vol. 17). Interethnic tolerance, education, and political orientation: Evidence from Denmark. *Political Behavior*, ss. 265-285.
- Hellevik, Ottar (1996). *Nordmenn og det gode liv. Norsk Monitor 1985-1995*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Houtman, Dick, Peter Achterberger & Anton Derks (2008). *Farewell to the Leftist Working Class*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Inglehart, Ronald (1977). *The silent revolution: Changing Values and Political Styles in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.

- Inglehart, Ronald, & Wayne E. Baker (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, Februar Vol. 65, ss. 19-51.
- Jakobsen, Tor G., Jacob V. Isaksen, Gunn K. Skavhaug & Zan Strabac (2013). In Varietate Harmonia?: Intergroup Contact, Group Threat and Ethnic Tolerance in Scandinavian Regions. *International Journal on Minority and Group Rights* 20, ss. 349-369.
- Knudsen, Knud, & Gudmund Hernes (1990). *Svart på hvitt. Norske reaksjoner på flyktninger, asylsøkere og innvandrere*. FAFO-rapport nr. 109. Oslo: Fafo.
- Korpi, Walter (1983). *The democratic class struggle*. Boston: Routledge and Kegan Paul.
- Lovdata. (2016a). Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven). Hentet fra lovdata.no: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62> (sett 10.04.2016)
- Lovdata. (2016b). Lov om statens tjenestemenn m.m. [tjenestemannsloven]. Hentet fra lovdata.no: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1983-03-04-3> (sett 10.04.2016)
- Mayda, Anna M. (2006, 88). Who is against immigration? a cross-country investigation of individual attitudes toward immigrants. *The Review of Economics and Statistics*, ss. 510-530.
- Oliner, Samuel P., & Pearl M. Oliner (1988). *The Altruistic Personality: Rescuers of Jews in Nazi Europe*. New York: Free Press.
- Pettigrew, Thomas A. (1998). Intergroup contact theory. *Annual review of psychology*, ss. 65-85.
- Putnam, Robert D. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, Vol. 30 - No. 2, ss. 137-174.
- Rafiqi, Arzoo, & Jens P. Thomsen (2014). Kontakthypotesen og majoritets- medlemmers negative stereotyper. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, Vol. 55 Nr. 4, ss. 415-438.
- Ringdal, Kristen (2009). *Enhet og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Rothbart, Myron & Oliver P. John (1985). Socialcategorization and behavioral episodes: a cognitive analysis of the effects of intergroup contact. *journal of social issues*, oktober ss. 81-104.
- Skog, Ole-Jørgen (2013). *Å forklare sosiale fenomener; En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Statistisk sentralbyrå. (2015). Arkiv for Holdninger til innvandrere og innvandring - årlig. Hentet fra ssb.no:
<https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvhold/aar?fane=arkiv&start=0> (Sett 20.10.2016)
- Statistisk sentralbyrå. (2016). Nøkkeltall for innvandring og innvandrere. Hentet fra ssb.no:
<https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall>, (sett dato 20.10.2016)
- Stouffer, Samuel A., Arthur A. Lumsdaine, Marion H.Lumsdaine, Robin M. Williams Jr., M. Brewster Smith, Janis L. Irving, Shirley A. Star, Leonard. S. Cottrell jr. (1949). *The American Soldier: Combat and Its Aftermath*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Stubager, Rune (2009). The Education Cleavage: The Socio-Structural Foundations of Culture Wars. Retrieved from peperrrom.ipsa.org:
http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_3061.pdf
- Tezanos-Pinto, Pablo De, Christopher Bratt & Rupert Brown (2010). What will the others think? In-group norms as a mediator of the effects of intergroup contact. *British Journal of Social Psychology*, ss. 507-523.
- Utdanningsdirektoratet. (2015). Generell del av læreplanen. Hentet fra udir.no:
<http://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/generell-del-av-lareplanen/> (Sett 15.03.2016)
- Van Laar, Colette, Shana Levin, & Stacey Sinclair (2005). The Effect of University Roommate Contact on Ethnic Attitudes and Behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41(4), ss. 329-345.

Wilder, David A., & John E. Thompson (1980). Intergroup contactwithindependentmanipulationsof in-group and out-group interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, april, ss. 589-603.

Alle kilder som er brukt i oppgaven er oppgitt

Antall ord i denne oppgaven er 24,184

Vedlegg 1: Bivariate modeller

Variabler	Bivariat utdanning	Bivariat jobb i staten	Bivariat husholdningsinntekt
<i>Ikke fullført videregående (referanse gruppe)</i>			
Fullført VGS eller Påbygg	.12(.06)*		
Høyskole eller universitet	.76 (.05)***		
Jobb i statlig eid virksomhet		.32 (.07)***	
Husholdningsinntekt over 500.000			.28 (.05)***
Konstantledd	-.31(.04)***	-.01 (.02)	-.18 (.05)***
Juster R2	.12	.01	.01

Vedlegg 2: Modell 2 med og uten sysselsatte

Variabler	Modell 2	Modell 2 kun sysselsatte
Generell kontakt	.25 (.05)***	.25 (.06)***
<i>Ikke fullført videregående (referanse gruppe)</i>	<i>Ref.</i>	<i>Ref.</i>
Fullført VGS eller Påbygg	.08 (.06)	-.00 (.07)
Høgskole eller universitet	.63 (.06)***	.54 (.07)***
Jobb i statlig eid virksomhet	.08 (.07)	.08 (.07)
Husholdningsinntekt over 500.000	.15 (.05)**	.12 (.07)
Kjønn (Kvinne =1)	.09 (.04)*	.10 (.05)
Alder	.01 (.01)	.02 (.01)
Alder kvadrert	-.00 (.00)	-.00 (.00)
Student	.24 (.11)*	.19 (.13)
Ikke sysselsatt	-.01 (.07)	
Tettsted over 100.000	.23 (.05)***	-.24 (.06)***
Konstantledd	-.80 (.12)***	-.79 (.15)***
Juster R2	.15	.13
N=	1,770	1,308

Signifikantnivåer: * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001

Vedlegg 3: Er de signifikante variablene signifikant ulike hverandre.

I modell 2 ser vi om de ulike variablene er ulike null. I tillegg det relevant å se om se er signifikante ulike hverandre. Her vises utregningen av t- testen som er brukt i analysen.

T-test av forskjellen mellom koeffisientene for generell kontakt og husholdningsinntekt over 500.000

Differansen mellom koeffisienten for generell kontant og koeffisienten for husholdningsinntekt over 500.000 regnes med utregningen; $0.4728 - 0.2638$, noe som gir differansen 0.209 .

Videre finner en differansen mellom standarfeilen til de to koeffisientene

$$SE(\hat{b}_1 - \hat{b}_2) = \sqrt{[0.1447]^2 + [0.1026]^2} = 0,177$$

Før en til slutt regner ut testobservatøren:

$$t = \frac{\hat{b}_1 - \hat{b}_2}{SE(\hat{b}_1 - \hat{b}_2)} = \frac{0.209}{0.177} = 1,1807$$

Testobservatøren er 1.1807 noe som ikke er høyere en 1.96 som er kritisk verdi på et 5% nivå. En kan derfor ikke forkaste nullhypotesen om at de to koeffisientene ikke er signifikant forskjellige fra hverandre.

T-test av forskjellen mellom koeffisientene for generell kontakt og utdanning på høyskole- og universitetsnivå.

Differansen mellom koeffisienten for generell kontant og koeffisienten for utdanning på høyskole- og universitetsnivå regnes med utregningen; $0.4728 - 0.8051$, noe som gir differansen -0.3323 .

Videre finner en differansen mellom standarfeilen til de to koeffisientene

$$SE(\hat{b}_1 - \hat{b}_2) = \sqrt{[0.1447]^2 + [0.1127]^2} = 0,183$$

Før en til slutt regner ut testobservatøren:

$$t = \frac{\hat{b}_1 - \hat{b}_2}{SE(\hat{b}_1 - \hat{b}_2)} = \frac{-0.3323}{0.183} = 1,81$$

Testobservatøren er 1.81 noe som ikke er høyere en 1.96 som er kritisk verdi på et 5 % nivå. En kan derfor ikke forkaste nullhypotesen om at de to koeffisientene ikke er signifikant forskjellig fra hverandre.

T-test av forskjellen mellom koeffisientene for utdanning på høyskole- og universitetsnivå og husholdningsinntekt over 500.000.

Differansen mellom koeffisienten for utdanning på høyskole- og universitetsnivå og koeffisienten for husholdningsinntekt over 500.000 regnes med utregningen; $0.8051 - 0.2638$, noe som gir differansen 0.5413.

Videre finner en differansen mellom standarfeilen til de to koeffisientene

$$SE(\hat{b}_1 - \hat{b}_2) = \sqrt{[0.1127]^2 + [0.1026]^2} = 0,1524$$

Før en til slutt regner ut testobservatøren:

$$t = \frac{\hat{b}_1 - \hat{b}_2}{SE(\hat{b}_1 - \hat{b}_2)} = \frac{0.5413}{0.1524} = 3.5518$$

Testobservatøren er 3.5518 noe som er høyere enn 1.96 som er kritisk verdi på et 5 % nivå. En kan derfor forkaste nullhypotesen om at de to koeffisientene ikke er signifikant forskjellig fra hverandre

Vedlegg 3: Samspillmodeller

Variabler	Samspill utdanning	Samspill jobb i staten	Samspill husholdningsinntekt
Generell kontakt	.31 (.09)**	.26 (.05)***	.36 (.10)**
<i>Ikke fullført videregående (referanse gruppe)</i>			
Fullført VGS eller Påbygg	-.09 (.22)	.06 (.06)	.03 (.11)
Høyskole eller universitet	1.06 (.23)***	.66 (.06)***	.68 (.11)***
Jobb i statlig eid virksomhet	.02 (.21)	.32 (.38)	.18 (.19)
Husholdningsinntekt over 500.000	.13 (.09)	.18 (.06)**	.31 (.20)
Kjønn (Kvinne =1)	.18 (.08)*	.08 (.05)	.18 (.09)*
Alder	.00 (.00)	.00 (.00)	.00 (.00)
Student	.51 (.17)**	.23 (.10)*	.16 (.16)
Ikke sysselsatt	-.19 (.09)	-.04 (.06)	-.04 (.11)
Tettsted over 100.000	.32 (.10)**	.27 (.06)***	.25 (.10)*
<u>Samspill med utdanning på VGS nivå</u>			
Generell kontakt	.03 (.13)		
Jobb i statlig eid virksomhet	-.36 (.25)	.34 (.25)	
Husholdningsinntekt over 500.000	.16 (.13)		.07 (.13)
Kjønn	-.03 (.11)		
Alder	.00 (.00)		
Student	-.21 (.25)		
Sysselsatt	.30 (.15)*		
Tettsted over 100.000	-.04 (.15)		
<u>Samspill med Høyskole eller universitet</u>			
Generell kontakt	-.14 (.13)		
Jobb i statlig eid virksomhet	-.03 (.23)	.01 (.23)	
Husholdningsinntekt over 500.000	-.08 (.13)		-.04 (.13)
Kjønn	-.19 (.11)		
Alder	-.00 (.00)		
Student	-.79 (.25)**		
Sysselsatt	.25 (.15)		
Tettsted over 100.000	-.15 (.13)		
<u>Samspill med jobb i statlig eid virksomhet</u>			
Generell kontakt		-.01 (.22)	
Husholdningsinntekt over 500.000		-.16 (.21)	-.12 (.20)
Kjønn		.03 (.14)	
Alder		-.00 (.00)	
Student		-.75 (.48)	
Sysselsatt		1.17 (1.05)	
Tettsted over 100.000		-.32 (.16)	
<u>Samspill med Husholdningsinntekt over 500.000</u>			
Generell kontakt			-.14 (.12)
Kjønn			-.12 (.10)
Alder			.00 (.00)
Student			.07 (.21)
Sysselsatt			.01 (.13)
Tettsted over 100.000			-.03 (.12)
Konstantledd	-.78 (.16)***	-.75 (.10)***	-.82 (.17)***
Juster R2	.16	.15	.15
N=	1,770	1,770	1,770

Signifikantnivåer: * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001

